

Załącznik
do uchwały nr II/15/14
Sejmiku Województwa Lubuskiego
z dnia 23 grudnia 2014 roku

WOJEWÓDZKI PROGRAM POMOCY SPOŁECZNEJ

Spis treści

WOJEWÓDZKI PROGRAM POMOCY SPOŁECZNEJ

Wprowadzenie	3
I Demograficzna charakterystyka mieszkańców województwa lubuskiego.....	4
II Sytuacja społeczno-ekonomiczna mieszkańców województwa lubuskiego	8
III Diagnoza wybranych problemów społecznych mieszkańców województwa lubuskiego.....	11
IV Skuteczne narzędzia aktywnej integracji	26
V Cele Wojewódzkiego Programu Polityki Społecznej.....	32
VI Sposób realizacji programu, monitorowanie i zarządzanie.....	37

Wprowadzenie

Umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężania trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości, to priorytetowe założenia pomocy społecznej.

Pomoc taka przysługuje osobom i rodzinom w szczególności z powodu: ubóstwa, sieroctwa, bezdomności, bezrobocia, niepełnosprawności, długotrwałej lub ciężkiej choroby, przemocy w rodzinie, potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi, potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych, trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego, alkoholizmu lub narkomanii, zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej oraz klęski żywiołowej lub ekologicznej.

Wojewódzki Program Pomocy Społecznej określa wyzwania i założenia pomocy społecznej w stosunku do możliwości, zasobów i zdiagnozowanych potrzeb województwa lubuskiego. Program przedstawia główne problemy społeczne, które dotyczą mieszkańców województwa lubuskiego. Wyznacza także kierunki działań związanych z poprawą życia mieszkańców województwa lubuskiego oraz zapobieganiem ich marginalizacji i włączeniu społecznemu.

Z uwagi na opracowane i realizowane przez samorząd województwa programy wojewódzkie w zakresie integracji społecznej osób niepełnosprawnych, przeciwdziałania przemocy w rodzinie, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, przeciwdziałania narkomanii oraz profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, założenia Wojewódzkiego Programu Pomocy Społecznej skierowane są na osoby zagrożone wykluczeniem społecznym oraz wykluczone społecznie głównie osoby starsze, przewlekle chore, matki samotnie wychowujące dzieci, rodziny wielodzietne.

Cele Programu uwzględniają potrzeby wynikające z diagnozy problemów społecznych mieszkańców województwa lubuskiego oraz założenia dokumentów unijnych i krajowych odnoszących się do działań na rzecz włączenia społecznego.

W części diagnostycznej Programu uwzględniono m. in. dane statystyczne pochodzące z badania Obserwatorium Integracji Społecznej Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Zielonej Górze, opartego na ankietach rozesłanych do wszystkich gmin województwa. Udział w badaniu wzięły 72 gminy i na podstawie ich odpowiedzi zostały sformułowane wnioski.

I. Demograficzna charakterystyka mieszkańców województwa lubuskiego

1.1. Ludność

Według stanu w dniu 31 grudnia 2013 r. województwo lubuskie zamieszkiwało 1021,5 tys. osób, tj. o 1,8 tys. mniej niż przed rokiem. Mieszkańcy województwa stanowili 2,7% ogólnej liczby ludności Polski.

W województwie lubuskim w ostatnich latach maleje liczba urodzeń. W 2013 r. zarejestrowano 9737 urodzeń żywych, tj. o 630 mniej niż przed rokiem, co oznacza zmniejszenie się liczby urodzeń o 6,1%.

W wyniku mniejszej liczby urodzeń żywych i większej liczby zgonów, w województwie odnotowano ujemny przyrost naturalny. Różnica między liczbą urodzeń żywych i zgonów ukształtowała się na poziomie minus 309 osób. Współczynnik przyrostu naturalnego osiągnął wartość minus 0,30‰ (wobec 0,74‰ w 2012 r. i 1,42‰ w 2010 r.). W 2013 r. współczynnik przyrostu naturalnego przyjmował wartości ujemne w 7 z 14 powiatów województwa lubuskiego, najniższe – w powiecie żagańskim (minus 2,90‰) i krośnieńskim (minus 1,40‰). Z drugiej strony, najwyższą dodatnią wartość współczynnika odnotowano w powiecie gorzowskim (1,75‰), gdzie poziom umieralności w 2013 r. był najniższy wśród powiatów województwa.

Wyniki spisów ludności 2011 i 2002 w zakresie struktury wieku ludności różnią się znacząco. W wyniku niekorzystnych trendów demograficznych istotnie zmniejszył się odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym. Podstawowy wpływ na zmniejszenie liczebności grupy osób w wieku 0-14 lat i tym samym w wieku przedprodukcyjnym miała niska dzietność, a także osiągnięcie pełnoletności i tym samym przejście do grupy wieku produkcyjnego przez osoby urodzone w drugiej połowie lat 80-tych. W porównaniu z 2002 r. wzrosła zarówno liczebność (o ponad 39,1 tys. osób), jak i odsetek (o 3 p. proc.) ludności w wieku produkcyjnym. Zwiększył się także – do 15,3% (tj. o 2 p. proc.) – udział ludności w wieku poprodukcyjnym (w 2002 r. wynosił 13,3%). W porównaniu do poprzedniego spisu liczba osób w wieku emerytalnym wzrosła o ponad 22 tys.

1.2. Prognoza ludności do 2035 roku

Wyniki prognozy ludności opracowanej przez Główny Urząd Statystyczny w 2008 roku na lata 2008-2035 przewidują w nadchodzących latach systematyczny spadek liczby mieszkańców województwa lubuskiego. W 2020 roku województwo będzie liczyło 1007,6 tys. osób, co oznacza spadek o 15,5 tys. (o 1,5%) w porównaniu z 2011 roku. W kolejnych latach liczba mieszkańców nadal będzie się zmniejszać, w 2025 roku będzie niecały milion Lubuszan, a w 2035 roku – 963,5 tys. Przewiduje się, że dalszej zmianie, tj. starzeniu podlegać będzie struktura wieku ludności. Zmniejszy się zbiorowość osób w wieku produkcyjnym – do 597,7 tys. w 2020 roku (o 10,7% w relacji do 2011 roku), a jej udział spadnie do 59,3% (o 6,1 p. proc.). Udział osób starszych wzrośnie o ok. 6 p. proc. i w 2020 roku wyniesie 21,8%, a w 2035 roku – 26,5%. Jednocześnie liczba osób w wieku przedprodukcyjnym będzie stopniowo spadać, aż jej odsetek w populacji ogółem w 2035 roku wyniesie ok. 16%. W wyniku przewidywanych zmian demograficznych województwo lubuskie odnotuje ubytek liczby ludności, porównywalny ze zniknięciem z mapy województwa średniej wielkości powiatu.

Obecnie dominuje ludność w wieku 50-60 lat oraz 25-35 lat, czyli osoby urodzone w latach 50. i ich dzieci urodzone w latach 70. i 80. Już za 10 lat więcej będzie osób w wieku 35-45 lat oraz osób w wieku 65-75 lat, czyli osób w wieku średnim oraz zdecydowanie starszych. Po roku 2015 roczniki wyżu demograficznego lat 50 - tych

zaczną przechodzić na emeryturę. Przewiduje się, że w 2035 roku co czwarty Lubuszanin będzie w wieku emerytalnym. W wyniku tego znacznie pogorszy się relacja osób w wieku produkcyjnym do osób w wieku poprodukcyjnym. Obecnie więcej niż 4 osoby (4,2) w wieku aktywności zawodowej przypada na 1 osobę w wieku 60-65 lat, w 2035 roku już ponad 2 osoby (2,2) w wieku zdolności produkcyjnej będą przypadać na 1 emeryta.

Upowszechnienie zdrowego stylu życia, zmiana struktury wykształcenia ludności, zwiększenie dostępności do usług medycznych oraz podnoszenie jakości tych usług będą prowadzić do dalszego obniżania umieralności i wydłużania się trwania życia. Średni wiek ludności w 2020 roku wyniesie 41 lat, w 2035 roku – 47,8 lat. Starzenie się populacji będzie miało wpływ na rynek pracy – zmniejszy się przede wszystkim liczba osób w wieku większej mobilności zawodowej (18-44 lata), zwiększy natomiast w wieku niemobilnym (45-64 lata). Wobec niższej aktywności zawodowej osób w wieku 18-24 lata oraz podniesienia ustawowego wieku przejścia na emeryturę odsetek starszych pracowników na rynku pracy będzie jeszcze większy.

1.3. Migracje

Wg danych statystycznych, w 2013 r. saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych ludności na pobyt stały w województwie, w ujęciu rocznym, pogłębiło ujemną wartość. Oznacza to, że zwiększyła się różnica między liczbą osób zameldowanych na pobyt stały i liczbą osób wymeldowanych z pobytu stałego. W 2013 r. saldo migracji na pobyt stały wyniosło minus 1378 osób, wobec minus 622 w poprzednim roku (w 2010 r. minus 474 osoby); współczynnik salda migracji stałej wzrósł do 1,35‰ z 0,61‰ w 2012 r.

Odnosząc się tylko do migracji zagranicznych należy stwierdzić, iż w ostatnich latach liczba wyjazdów Polaków za granicę na pobyt stały nieco się zwiększyła, w porównaniu z końcem poprzedniej dekady. W latach 2011-2013 zarówno w skali kraju, jak i województwa lubuskiego liczba osób, które wymeldowały się z pobytu stałego w związku z wyjazdem poza granice kraju była wyższa niż liczba osób powracających z zagranicy i meldujących się na pobyt stały, co oznacza, że saldo migracji ludności w ruchu zewnętrznym było ujemne.

W przekroju powiatów województwa lubuskiego, w 2013 r. dodatnie saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych ludności na pobyt stały odnotowano w powiatach gorzowskim i zielonogórskim oraz w Zielonej Górze.

Praca była najczęstszym powodem wyjazdu za granicę. Wiązało się to przede wszystkim z wyższymi zarobkami, a także z trudnościami w jej znalezieniu w kraju. Sprawy rodzinne były kolejną przyczyną emigracji, szczególnie wskazano na towarzyszenie rodzinie, czyli wyjazdy wraz z członkiem rodziny jadącym do pracy za granicę, ale także wskazano na połączenie rodziny, zatem wyjazdy do członka rodziny już tam pracującego.

Emigracja zarobkowa Polaków wg danych Głównego Urzędu Statystycznego ma zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki. Emigracja jest na pewno źródłem transferów środków finansowych do rodzin w Polsce, przez co poprawia się byt polskich gospodarstw domowych, zmniejsza się wskaźnik ubóstwa, następuje zwiększenie oszczędności, wzrost konsumpcji i inwestycji w gospodarstwie, co ogólnie poprawia popyt na dobra konsumpcyjne i rozwój gospodarki kraju. Stwarza ona również możliwości inwestycji zarobionych środków po powrocie do kraju i to nie tylko inwestycji w gospodarstwach domowych, ale również rozpoczęcia działalności gospodarczej i tworzenia miejsc pracy. Jednocześnie emigracja miała i ma niewątpliwie wpływ na polski rynek pracy. Z jednej strony trudności

w znalezieniu pracy w kraju, gorsze niż za granicą warunki pracy lub płacy były przyczyną wyjazdu części emigrantów, zatem emigracje te zmniejszały popyt na pracę w Polsce i bezrobocie. Z drugiej jednak strony odpłynęli młodzi przedsiębiorczy ludzie, którzy pracując za granicą przyczyniali się do rozwoju gospodarczego innych krajów, a nie gospodarki Polski i tworzenia miejsc pracy na polskim rynku. Poza tym, zwiększona liczba wyjazdów, szczególnie jeśli w jakimś regionie jest nasilona, powoduje zachwianie równowagi na lokalnym rynku pracy.

Na pewno pozytywnym skutkiem emigracji jest wzrost doświadczenia zawodowego emigrantów, poznanie innych kultur. Nie bez znaczenia jest transfer wiedzy, zwłaszcza jeśli osoby dobrze wykształcone pracują za granicą zgodnie ze swoimi kwalifikacjami. Bywa też tak, że pracują oni poniżej swoich kwalifikacji i wtedy mamy do czynienia z różnymi rodzajami depresji. Odpływ fachowców powoduje, że inne kraje korzystają z nakładów poniesionych na edukację w Polsce, a kraj pochodzenia nie odzyskuje tych nakładów.

Emigracje czasowe nie pozostają bez wpływu na dzieci i rodzinę. Z jednej strony wyjazdy rodziców poprawiają sytuację materialną, z drugiej zmieniają normalny rytm życia rodziny. Wg danych Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Zielonej Górze wynika, że w ciągu czterech lat największa liczba spraw dotyczących ubiegania się o świadczenia rodzinne w krajach Unii Europejskiej, krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Szwajcarii wyniosła w 2012 roku – 2852 sprawy. W porównaniu do roku 2011 jest większa o 24%, a do roku 2013 większa o ok. 19%. Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 pokazały wyraźny wpływ emigracji na strukturę wieku ludności pozostającej w kraju, na znaczne uszczuplenie liczby osób w wieku produkcyjnym, czyli w okresie największej aktywności zawodowej. Ma to nie tylko wpływ na rynek pracy, ale również na sytuację demograficzną polskiego społeczeństwa.

Raport z badania przeprowadzonego w ramach projektu „Życie Lubuszan. Współczesność i perspektywy” wykazał, że w ramach migracji wewnętrznej województwo lubuskie nie jawi się jako region stwarzający wysokie możliwości dla osób dynamicznych i aktywnych zawodowo. To sprawia, że najzdolniejsi zazwyczaj podejmują decyzję o kształceniu się w większych ośrodkach naukowych, a potem się z nimi wiążą i już nie wracają na stałe w Lubuskie.

W związku z tym należałoby podjąć starania, aby zatrzymać w województwie lubuskim najlepszą młodzież poprzez stworzenie im możliwości nauki i aktywności na ich miarę. Należy też zadbać o powrót osób już wykształconych i najdynamiczniejszych w rodzinne strony. W przeciwnym razie przyszłość regionu będzie konstruowana bez ich udziału, bez wykorzystania ich potencjału.

1.4. Zasoby mieszkaniowe, wyposażenie mieszkań

Według danych Narodowego Spisu Powszechnego zasoby mieszkaniowe w 2011 r. w województwie lubuskim szacowano na ok. 351,1 tys., natomiast w spisie przeprowadzonym w 2002 r. na 324,7 tys. Według danych Urzędu Statystycznego w Zielonej Górze w latach 2002-2011 w sferze mieszkalnictwa nie wystąpiły tak istotne zmiany stosunków własnościowych, jak te obserwowane przed 2002 r., związane z procesami prywatyzacji zasobów mieszkaniowych.

W latach 2009-2011 obniżyła się liczba budowanych mieszkań; w 2011 r. w województwie oddano do użytkowania nieco ponad 3 mieszkania na 1000 ludności (w kraju – 3,4), podczas gdy w 2008 r. wskaźnik wynosił nieco ponad 4.

Na moment spisu 2011 r. w gestii towarzystw budownictwa społecznego (TBS), czyli podmiotów budujących mieszkania dla osób o średnich dochodach było 2,6 tys. mieszkań zamieszkałych, co stanowiło 0,8% ogółu mieszkań zamieszkałych. Prawie 94% mieszkań znajdowało się w miastach. W porównaniu z 2002 r. liczba mieszkań pozostających w zasobach towarzystw budownictwa społecznego zwiększyła się o 49,5%.

Według stanu na 31 marca 2011 r. w województwie lubuskim znajdowało się 27,6 tys. mieszkań substandardowych, tj. takich, które wyodrębniono ze względu na zły stan techniczny budynku, niedostateczne wyposażenie w instalacje lub ze względu na nadmierne zaludnienie. Mieszkania te stanowiły 8,2% ogółu mieszkań zamieszkałych stale. W porównaniu z 2002 r. liczba mieszkań substandardowych w 2011 r. spadła o 12,2 tys. tj. o 30,6%.

W świetle badania „Życie Lubuszan. Współczesność i perspektywy” warunki mieszkaniowe są najsilniejszą stroną sytuacji materialnej mieszkańców województwa lubuskiego. Badania wykazały powszechne zadowolenie z tej sytuacji. 67,2% badanych mieszkańców określiła, że jest ona bardzo dobra lub dobra.

Dane z Oceny zasobów pomocy społecznej za rok 2013 i rekomendacje na 2014 rok dla województwa lubuskiego wskazują na pojawiający się coraz częściej problem gmin w zakresie zaspokajania potrzeb mieszkaniowych osób o niskich dochodach. Spowodowane jest to wykupywaniem mieszkań na własność i zmniejszania się trwałego zasobu mieszkaniowego gmin. Wzrost bezrobocia i ubożenie społeczeństwa przyczynia się do zwiększenia liczby oczekujących na przydział mieszkań socjalnych.

Według danych Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Zielonej Górze uzyskanych w wyniku przeprowadzonego badania w 2014 r. przez Obserwatorium Integracji Społecznej, 50 gmin ma na swoim terenie mieszkania socjalne. Na podstawie analizy nadesłanych ankiet stwierdzić należy, że na terenie województwa lubuskiego mieszkalnictwo socjalne rozwija się nierównomiernie i dotyczy zazwyczaj gmin o statusie miejskim. W ciągu ostatnich 3 lat 45% badanych gmin utworzyło mieszkania socjalne. 35 gmin nie planuje ich tworzyć. Powodem tego jest trudna sytuacja finansowa gmin oraz niskie dofinansowanie z budżetu państwa.

II. SYTUACJA SPOŁECZNO-EKONOMICZNA MIESZKAŃCÓW WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

2.1. Dochody gospodarstw domowych

Gospodarstwem domowym jest zarówno zespół osób razem zamieszkujących, którzy wspólnie się utrzymują (w większości połączeni więzami biologicznymi – rodziny), jak również osoby samotne, utrzymujące się samodzielnie.

W latach 2010-2011 w województwie lubuskim zmniejszyła się przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym z 2,86 do 2,82. Jednocześnie mniej osób w gospodarstwie domowym pracowało (spadek z 1,09 do 1,02), a więcej osób pobierało świadczenia z ubezpieczeń społecznych (wzrost z 0,81 do 0,88).

W porównaniu z 2010 r. zmniejszyła się realna wartość przeciętnych miesięcznych dochodów i wydatków w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwie domowym. Jedna osoba w gospodarstwie domowym w 2011 r. w województwie lubuskim dysponowała przeciętnie dochodem rozporządzalnym w wysokości 1190 zł, który był realnie niższy o 0,9% od dochodu z roku poprzedniego (w 2010 r. – wzrost o 1,7%). W relacji do średniej krajowej (1227 zł) dochód rozporządzalny na osobę był niższy o 3% (w 2010 r. niższy o 3,3%). W ciągu ostatnich 6 lat (2011 r. wobec 2005 r.) w województwie lubuskim wzrósł najbardziej wskaźnik dochodu rozporządzalnego (czyli poziom przeciętnego miesięcznego dochodu w stosunku do średniej krajowej) o 6,2 p. proc.

W 2013 r. w sektorze przedsiębiorstw zanotowano dalszy wzrost przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w skali roku, jednak tempo wzrostu było niższe niż w latach poprzednich. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w województwie stanowiło 82,5% przeciętnego wynagrodzenia w kraju.

Wielu jednak mieszkańców województwa lubuskiego utrzymuje się z rent i emerytur. W 2013 r. przeciętna liczba emerytów i rencistów ogółem w województwie lubuskim wyniosła 217,0 tys. osób. W ciągu roku liczba ta zmniejszyła się o 2,3 tys. osób, tj. o 1,0%, przy analogicznym średnim spadku w Polsce. W 2013 r. co piąty mieszkaniec województwa lubuskiego (21,2%) był emerytem lub rencistą (w kraju odsetek ten wynosił 22,2% ogółu ludności).

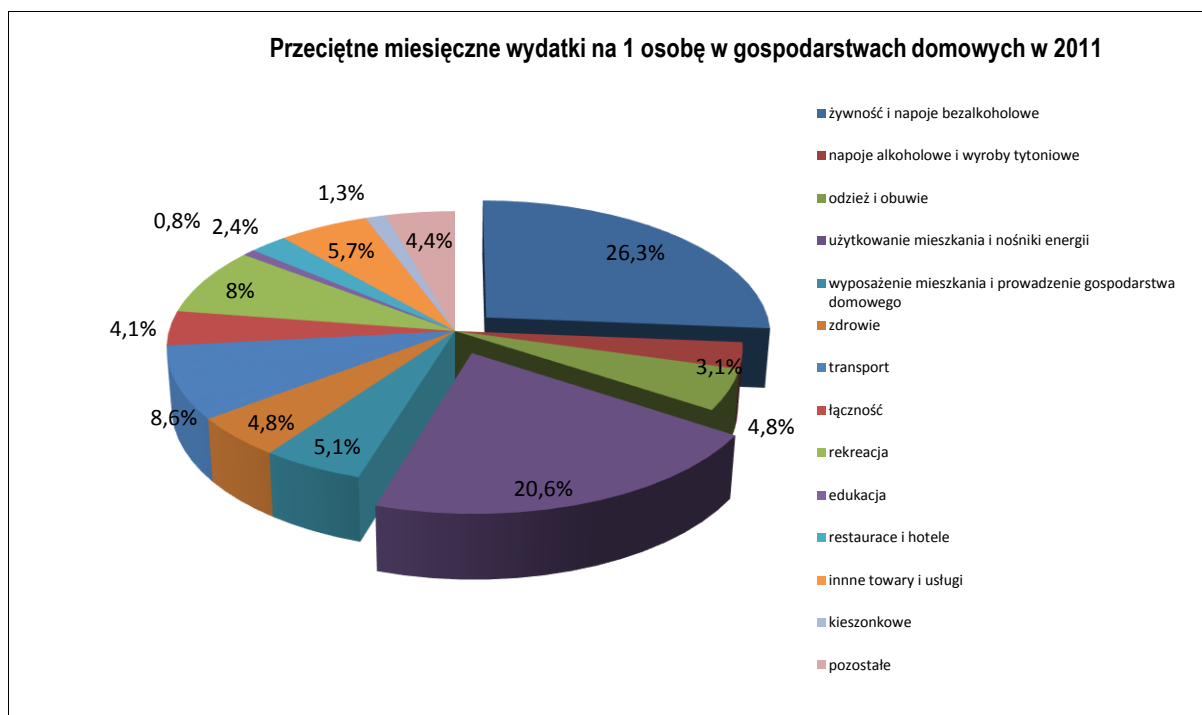
Wg danych statystycznych wysokość świadczeń wypłacanych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych kształtowała się w województwie lubuskim poniżej średniej krajowej i stanowiła 91,1% tej wartości. Pod względem wysokości przeciętnej emerytury i renty brutto województwo lubuskie zajmowało trzynaste miejsce w kraju. Z kolei świadczenie pobierane przez rolników indywidualnych, podobnie jak w latach poprzednich, było jednym z wyższych w Polsce (stanowiło 112,5% średniej krajowej) i lokowało województwo lubuskie na drugim miejscu, po województwie śląskim.

2.2. Wydatki gospodarstw domowych

Poziom przeciętnych miesięcznych wydatków w gospodarstwach domowych na osobę w 2011 r. wyniósł 976 zł i był realnie niższy o 3,8% niż w roku 2010 (w 2010 r. – wzrost o 0,9%).

W województwie lubuskim w 2011 r. przeciętne miesięczne wydatki na osobę były niższe niż średnie w gospodarstwach domowych ogółem w kraju o 3,9% (w 2010 r. niższe o 1,9%).

Wykres 1. Przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych w 2011 r.

Źródło: Urząd Statystyczny w Zielonej Górze

Wyniki badań przeprowadzonych przez Urząd Statystyczny w Zielonej Górze wskazują, że w największym stopniu budżet przeciętnego gospodarstwa domowego w województwie lubuskim obciążony jest nadal wydatkami na żywność. Kwoty przeznaczone na żywność i napoje bezalkoholowe stanowiły w 2011 r. – 26,3% ogółu wydatków. Drugą, obok żywności, istotną grupą wydatków niezbędnych dla funkcjonowania rodziny są wydatki związane z użytkowaniem mieszkania i nośnikami energii. W 2011 r. stanowiły one ok. 21% ogółu przeciętnych miesięcznych wydatków w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwach domowych. Dużą grupę stanowią także wydatki na transport – 8,6% oraz rekreację i kulturę – 8,0%. Na ochronę zdrowia przeciętnie 1 osoba w gospodarstwie domowym przeznaczala 5% ogółu wydatków, a na edukację ok. 1%. Różnice w strukturze wydatków gospodarstw domowych między 2010 r. i 2011 r. w zakresie grup towarów i usług konsumpcyjnych nie przekroczyły 1 p. proc. Najbardziej zwiększył się udział wydatków na żywność i napoje bezalkoholowe oraz na transport, a zmniejszył udział wydatków na odzież i obuwie.

2.3. Źródła dochodu

W 2011 r. w województwie lubuskim 663,9 tys. osób posiadało własne źródło dochodów, którymi były dochody z pracy, dochody pochodzące ze świadczeń społecznych (tzw. niezarobkowych źródeł utrzymania) lub dochody z własności, tj. z tytułu oddanych w dzierżawę gruntów, dochodów z lokat kapitałowych, z odsetek z oszczędności i udziału w zyskach przedsiębiorstw. Udział tych osób w ogólnej liczbie ludności województwa lubuskiego w 2011 r. wynosił 64,9% i był o prawie 6 p. proc. wyższy w porównaniu z wynikami spisu z 2002 r.

W 2011 r. dochody z pracy jako źródło utrzymania deklarowało 381,2 tys. osób i ich liczba w porównaniu z wynikami spisu z 2002 r. wzrosła o ponad 80 tys., tj. o 26,6%. Należy zwrócić uwagę,

że największą dynamikę zmian w porównaniu z 2002 r. obserwuje się w odniesieniu do źródła, jakim były dochody z pracy najemnej. W 2011 r. z dochodów w tej grupie utrzymywało się 324,4 tys. osób (31,7%), natomiast w 2002 r. – 244,7 tys. (wzrost o 1/3). Udział osób utrzymujących się z pracy na rachunek własny pozostał na poziomie poprzedniego spisu (5,6%). Zdecydowanie natomiast zmniejszyła się liczba osób będących na utrzymaniu (o ok. 90 tys.) oraz ich udział (o ok. 10 p. proc.) w strukturze ekonomicznej ludności.

Wyniki spisu przeprowadzonego w 2011 r. wykazały, że zmieniła się struktura wieku ludności, co może mieć wpływ na indywidualne źródła utrzymania poszczególnych osób. Analizując wiek oraz źródło utrzymania, można stwierdzić pewne prawidłowości. Osoby w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) nie posiadają na ogół własnych źródeł dochodów, pozostając głównie na utrzymaniu (98,1%), tylko 0,8% posiadało własne źródła utrzymania. Zmiany w strukturze źródeł utrzymania można zaobserwować w starszych grupach wiekowych.

W wieku produkcyjnym przeszło $\frac{3}{4}$ osób niezależnie od płci i aktywności zawodowej posiadało własne źródła utrzymania, wśród których dominowały dochody z pracy (56,2%). Źródła niezarobkowe stanowiły podstawę utrzymania dla 19,8% osób spośród tej grupy, pozostawanie na utrzymaniu deklarowało 17,1%. Poddając bardziej szczegółowej analizie osoby w wieku aktywności zawodowej, stosowany jest zwykle podział na osoby w wieku produkcyjnym mobilnym (18-44 lata, niezależnie od płci) oraz w wieku produkcyjnym niemobilnym (45-59 lat kobiety i 45-64 lata mężczyźni).

Bardzo ważną kwestią mającą wpływ na podniesienie jakości życia rodzin jest umożliwienie rodzicom aktywizację zawodową i społeczną. W tym celu należy dążyć do rozwoju i upowszechniania instytucjonalnej opieki nad dziećmi w wieku od 0 do 3 lat (żłobki, kluby dziecięce i dzienni opiekunowie) oraz upowszechnienie wychowania przedszkolnego dzieci w wieku 3-5 lat. Z danych uzyskanych w ramach badania Obserwatorium Integracji Społecznej w 2014 r. funkcjonowało 17 żłobków, najwięcej w gminach o statusie miejskim, przy czym liczba żłobków niepublicznych jest dwukrotnie większa niż żłobków prowadzonych przez gminy. W 24 gminach zabezpieczono również opiekę nad dziećmi do 3 roku życia w klubach dziecięcych, w oddziałach i grupach w przedszkolach, dziennym domu pobytu. Dzienni opiekunowie zostali wskazani w Gminie Słubice. Jeżeli chodzi o poziom zabezpieczenia potrzeb w zakresie opieki nad dziećmi to 33% gmin je spełnia. 67% gmin przyznało, że nie ma zabezpieczonych potrzeb w tym zakresie. W 69 gminach funkcjonują przedszkola. W większości prowadzone są przez gminy (95%). W 31 gminach opieka nad dziećmi w wieku 3-5 lat zorganizowana została w innych formach tj. oddziałach i punktach przedszkolnych w szkołach, zespołach wychowania przedszkolnego. 75% gmin zadeklarowało, że liczba miejsc w przedszkolach jest wystarczająca. Z kolei 25% gmin przyznało, że jest niewystarczająca. Gminy, które wskazały na brak zaspokojenia potrzeb w ww. zakresach planują je rozwiązać poprzez np. budowę żłobków i przedszkoli lub modernizację już istniejących, zwiększenie liczby grup żłobkowych i oddziałów przedszkolnych w szkołach.

III. DIAGNOZA WYBRANYCH PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH MIESZKAŃCÓW WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

3.1. Starość

Dane statystyczne potwierdzają, iż wskutek zmian demograficznych i społecznych następuje dynamiczny wzrost liczby ludności, określonej jako ludność w wieku poprodukcyjnym.

Badania przeprowadzone w 2011 roku przez Główny Urząd Statystyczny w publikacji „Jak się żyje osobom starszym w Polsce?” prezentują informacje na temat jakości życia i aktywności osób starszych. Z powyższych badań wynika, że odsetek osób w wieku 65 lat i więcej, które uznały się przede wszystkim za pracujące był znikomy (ok. 3,5%). Zdecydowana większość osób starszych deklarujących wykonywanie pracy zarobkowej była jednocześnie na emeryturze. Nieco wyższy był odsetek pracujących osób w wieku 60 lat i więcej (ok. 8,5%), przy czym emeryturę pobierała mniej więcej połowa spośród zatrudnionych.

Zaangażowanie społeczne seniorów było podobne jak w skali całego społeczeństwa. Nieco częściej przynależeli do organizacji starsi mężczyźni niż kobiety. Seniorzy zdecydowanie najczęściej należeli do kościołów, wspólnot i organizacji o charakterze religijnym (niepełna 1/4 osób starszych, tj. więcej niż w pozostałych grupach wiekowych).

Osoby starsze starają się utrzymywać regularne kontakty (osobiste lub na odległość - telefonicznie, listownie, przez Internet) z osobami spoza gospodarstwa domowego. Najczęściej są to kontakty z dziećmi, wnukami i prawnukami. Dotyczyło to ponad 80% osób w wieku 65 lat i więcej. Ponad połowa osób starszych (niecałe 57%), przynajmniej z jednym gospodarstwem z sąsiedztwa, oświadczyła sobie drobne przysługi lub utrzymywała kontakty o charakterze towarzyskim, przyjacielskim. Nieco mniej osób (ok. 47%) – kontaktowało się natomiast regularnie z innymi znajomymi i przyjaciółmi.

W obliczu kłopotów związanych np. z krótkotrwałą chorobą, potrzebą zrobienia w tym czasie drobnych zakupów, osoby starsze mogą liczyć na wsparcie innych. W razie potrzeby o pomoc zwróciliby się przede wszystkim do najbliższych członków rodziny - małżonka lub dzieci (łącznie - ok. 83%). Co jedenasta osoba starsza poprosiłaby o pomoc dalszą rodzinę, a co dwudziesta piąta - sąsiada. Zupełnie bezradna w tej sytuacji byłaby mniej więcej co osiemdziesiąta osoba (1,3%).

W przypadku problemów finansowych na wsparcie rodziny, przyjaciół lub znajomych mogło liczyć około 88% osób w wieku co najmniej 65 lat. Znaczący to jednak, że prawie dwanaście na każde ze stu osób w tym wieku nie miałyby się do kogo zwrócić o pomoc w formie pieniężnej.

Za zagrożone ubóstwem dochodowym uznanych zostało ok. 12% seniorów. Ubóstwem warunków życia dotkniętych było ok. 14% osób starszych, natomiast w sferze ubóstwa ocenianego z punktu widzenia „nieradzenia sobie z budżetem” żyło ok. 13% tej populacji. Seniorzy najwyżej oceniają zadowolenie z ilości wolnego czasu (83% wskazań). Bardzo duże zadowolenie wykazują również z relacji z innymi ludźmi oraz obecnej sytuacji rodzinnej. Słabiej ocenili zadowolenie ze swojej sytuacji finansowej, a zdecydowanie najgorzej zadowolenie ze swojego zdrowia.

Z opracowania „Diagnoza sytuacji osób starszych w gminach na terenie województwa lubuskiego” z 2013 roku przygotowanego przez Obserwatorium Integracji Społecznej Regionalnego Ośrodka Polityki

Społecznej w Zielonej Górze wynika, że najwięcej działań oraz usług na rzecz osób starszych gminy biorące udział w badaniu (62 gminy) realizują w obszarach: ich sytuacji bytowej, usług związanych z ich opieką, pomocą w podstawowych czynnościach życiowych oraz rekreacji i rozwoju zainteresowań.

Najwięcej gmin realizuje działania związane z udzielaniem pomocy w pielęgnacji (higiena osobista) 87%, sprzątaniu 81% oraz praniu 71%. Działania związane z rehabilitacją dla osób starszych realizuje 40% gmin, posiłek dostarcza 37% gmin a dopłatę do posiłków w jadłodajniach, barach dla osób starszych udziela ok. 34% gmin. Z kolei najmniej usług gminy realizują w zakresie opieki długoterminowej i hospicyjnej. Na terenie 16 gmin prowadzone są zakłady opiekuńczo-lecznicze, w 11 gminach prowadzone są hospicja domowe dla osób starszych. Hospicja stacjonarne prowadzone są przez niespełna 12% gmin.

Warto jednak podkreślić, iż gminy wskazały na szereg potrzeb, jakie należałoby realizować na rzecz osób starszych. Do nich należy w pierwszej kolejności zapewnienie opieki i pomocy w podstawowych czynnościach życiowych (prawie 80% gmin), zapewnienie pomocy instytucjonalnej: domy pomocy społecznej (52%), domy dziennego pobytu (63%), ośrodki wsparcia dla osób starszych (63%). Gminy również wskazały na konieczność zapewnienia osobom starszym porad prawnych z zakresu prawa spadkowego, rodzinnego (71%), pomocy psychologicznej (60%), rehabilitacji (76%) oraz rozwoju zainteresowań (w szczególności zajęcia artystyczne – ok. 68%, ruchowe - 65%).

Istotną rolę w poprawie komfortu psychicznego oraz kondycji zdrowotnej seniorów odgrywa odpowiednio przygotowana rodzina oraz personel i opiekunowie osób starszych. Ponad 50% gmin wskazało potrzebę realizacji działań edukacyjnych służących przeciwdziałaniu dyskryminacji ludzi starszych, organizacji szkoleń z zakresu edukacji gerontologicznej adresowanych do opiekunów osób starszych oraz poradnictwa służącego przygotowaniu rodzin osób starszych do życia z chorobą/niepełnosprawnością.

Według badania przeprowadzonego w 2014 r. przez Obserwatorium Integracji Społecznej tylko w 8 gminach funkcjonują Dzielne Domy Pomocy. Ok. 35% gmin wyraziło potrzebę zorganizowania Dzielnego Domu Pomocy. Tylko 2 gminy planują w ciągu najbliższych 3 lat utworzyć taką placówkę (gmina Lubiszyn i Małomice). Istotną rolę w obszarze poprawy warunków życia osób starszych i niepełnosprawnych, przeciwdziałania ich samotności, marginalizacji i wykluczeniu społecznemu, aktywizacji intelektualnej, psychicznej, społecznej i fizycznej osób starszych oraz poszerzania wiedzy i umiejętności seniorów, jak również prowadzenia działalności kulturalnej, artystycznej, sportowej i rekreacyjnej pełnią organizacje pozarządowe. Głównie są to kluby seniora, uniwersytety trzeciego wieku oraz związki emerytów i rencistów. W 32 gminach (spośród 72, które brały udział w badaniu) działają kluby seniora. Potrzebę jego utworzenia wyraziło 23% badanych gmin. W 24 gminach funkcjonuje uniwersytet trzeciego wieku, w 37 gminach związki emerytów, rencistów i inwalidów. Dane uzyskane z gmin wykazują, że 40 z nich wspiera finansowo organizacje pozarządowe działające na rzecz osób starszych, a 28 udziela wsparcia w inny sposób.

W badaniu „Życie Lubuszan. Współczesność i perspektywy” z analizy stanu infrastruktury socjalnej i materialnej wynika, że należy ją doskonalić, jak również dostosować ją do potrzeb mieszkańców ze szczególnym uwzględnieniem ich struktury wiekowej. Doskonalenia wymagają warunki środowiska życia

zamieszkania osób starszych w zakresie możliwości zaspokajania wszystkich niezbędnych potrzeb w pobliżu miejsca swojego zamieszkania.

Zdaniem autorów raportu, konieczne wydaje się również tworzenie systemu pomocy osobom starszym w miejscu zamieszkania. Powszechny bowiem typ rodzin dwupokoleniowych sprawia, że seniorzy żyją w odrębnych rodzinach od swoich dzieci i możliwości systematycznego ich wspierania ze strony osób spokrewnionych biologicznie stają się coraz mniejsze.

Starzenie się populacji powoduje poważne konsekwencje zarówno dla społeczeństwa, jak i jednostki, w szczególności w sferze ekonomicznej, medycznej, socjalnej, czy kulturowej. Osoby starsze zazwyczaj nie uczestniczą w pełni w życiu społecznym, przez co nie mogą korzystać ze wszystkich swoich praw, co pogłębia ich izolację i marginalizację. Ludzie starsi nie stanowią jednolitej grupy, należy wobec nich stosować zróżnicowane podejście, z jednej strony zachęcać i stwarzać warunki do utrzymywania aktywności osobistej, zawodowej i społecznej, z drugiej zaś zapewniać wsparcie i opiekę osobom niesamodzielnym. Dlatego też ważnym problemem jest włączenie osób starszych do społeczności.

Według założeń oceny zasobów pomocy społecznej za rok 2013 i rekomendacji na 2014 rok dla województwa lubuskiego zmagają się one głównie z problemem wzrostu liczby ludności w wieku poprodukcyjnym, w związku z czym powinno więc wzmocnić działania zmierzające do aktywizacji środowiskowej i społecznej ukierunkowanej na usługi opiekuńcze i specjalistyczne dla osób starszych. Niewątpliwie sytuacja ta jest odzwierciedleniem zjawiska starzenia się społeczeństwa. Zauważalny jest spadek dzietności oraz liczby rodzin wielopokoleniowych, co w przyszłości może rodzić dysfunkcje rodzinne. Istniejący system wsparcia społecznego osób starszych może okazać się niewystarczający. Wsparcie systemowe osób starszych będzie musiało w większym stopniu uwzględniać potrzeby wynikające z prognozowanych danych statystycznych. Należałoby również rozwinąć usługi w zakresie:

- rehabilitacji,
- poprawy bytowej osób starszych,
- opieki długoterminowej i hospicyjnej,
- pomocy instytucjonalnej (np. domy pomocy społecznej, domy dziennego pobytu, hospicja),
- wzmocnienia potencjału osób starszych poprzez aktywizację,
- pomocy psychologicznej,
- dostosowania programów krajowych na rzecz aktywizacji osób starszych.

3.2. Ubóstwo

W województwie lubuskim występuje największy odsetek gospodarstw domowych ubogich - ok. 4,4 %, największa głębokość ubóstwa - 44,1% (rozumiana jako różnica między granicą ubóstwa a otrzymywanym dochodem), najwyższa intensywność oraz jego dotkliwość i zasięg. Potwierdzeniem są dane *Diagnozy społecznej 2013 Warunki i jakość życia Polaków* pod redakcją T. Czapińskiego i T. Panka. W przekroju wojewódzkim w Lubuskiem najczęściej występuje wykluczenie fizyczne (związane z wiekiem 50+ lat, niepełnosprawnością i samotnością). Tym wykluczeniem mieszkańcy województwa lubuskiego są również najbardziej zagrożeni. W

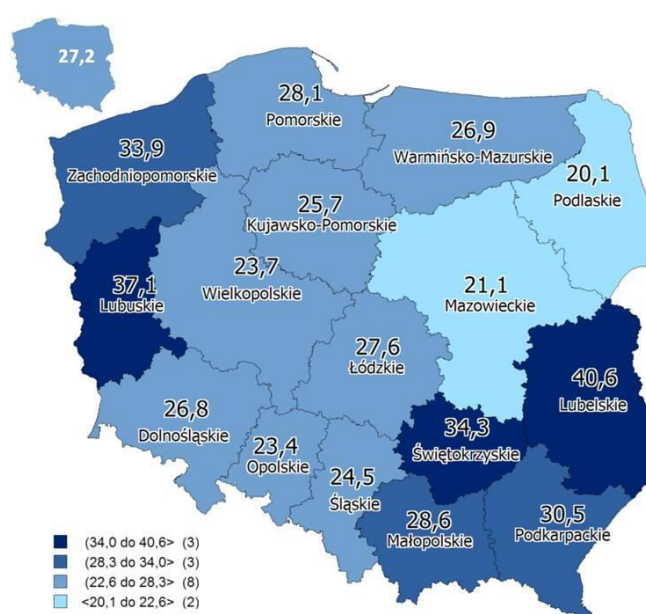
mniejszej skali narażeni są na wykluczenie normatywne (związane z samotnością, wykształceniem poniżej średniego, uzależnieniem, konfliktem z prawem i poczuciem dyskryminacji) i materialne (związane z bezrobociem, ubóstwem i samotnością).

Powołując się na projekt Krajowego Programu Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020, w którym dokonano charakterystyk regionalnych wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w 2011 r. województwo lubuskie znajduje się na drugim miejscu pod względem wielkości tego wskaźnika (37,1%).

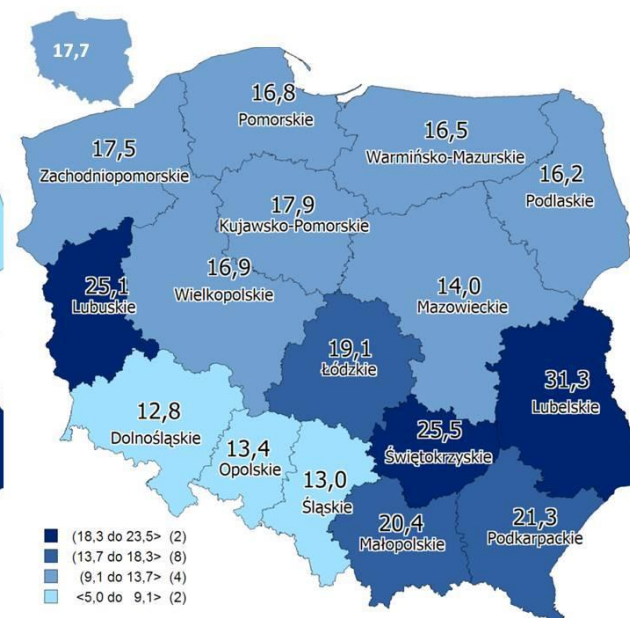
Województwo lubuskie plasuje się również w czołówce, jeżeli chodzi o wskaźnik zagrożenia ubóstwem (25,1%), ustępując jedynie województwu lubelskiemu (31,3%) oraz świętokrzyskiemu (25,5%).

Mapa nr 1 i 2

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w 2011 r.

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem w 2011 r.

Źródło: Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020 Nowy wymiar aktywnej integracji, Warszawa 2013 r.

Najmniej korzystnie kształtuje się również wskaźnik zagrożenia niską intensywnością pracy (13,2%) – (czyli udziałem osób w wieku 0—59 lat mieszkających w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy, tzn. takich w których osoby dorosłe (w wieku 18—59 lat) pracują mniej niż 20% ich całkowitego potencjału pracy).

Województwo lubuskie charakteryzuje się ponadto najsilniejszą deprivacją materialną (18,8%) – (czyli udziałem osób w gospodarstwach domowych deklarujących brak możliwości realizacji ze względów finansowych przynajmniej 4 z 9 wymienionych potrzeb tj. spożywania mięsa, ryb, co drugi dzień, ogrzewania mieszkania odpowiednio do potrzeb, posiadania telewizora kolorowego, samochodu, pralki, telefonu itp.).

Minimum socjalne (minimum egzystencji) to suma pieniędzy niezbędna do przeżycia, zapewnia zatem najczęściej jedynie potrzeby żywnościowe i mieszkaniowe. W świetle analizy sytuacji materialnej Lubuszan przedstawionej w opracowaniu „Diagnoza poziomu ubóstwa mieszkańców województwa lubuskiego” poniżej granicy ubóstwa skrajnego żyło w województwie lubuskim 4,9% ludności, co plasuje region wśród pięciu o najniższych wskaźnikach (obok świętokrzyskiego, lubelskiego, podkarpackiego i kujawsko-pomorskiego). Zaleca się jednak monitoring skali ubóstwa skrajnego, ponieważ województwo lubuskie odnotowało najwyższy jego wzrost z 2011 na 2012 rok spośród wszystkich regionów. Podobna tendencja dotyczy granicy ubóstwa ustawowego. Niepokojąca jest wysokość wskaźnika zagrożenia ubóstwem relatywnym w województwie lubuskim, które znajduje się wśród trzech regionów najsilniej zagrożonych oraz wśród pięciu regionów o najwyższej tendencji wzrostowej między 2011 a 2012 rokiem.

Mieszkańcy województwa sytuację materialną w badaniu „Życie Lubuszan. Współczesność i perspektywy” oceniają jako przeciętną lub dobrą (odpowiednio 45% i 33,7%). Są więc raczej zadowoleni z sytuacji ekonomicznej. Mimo to jednak dość powszechnie sięgają po najtańsze produkty żywnościowe, co może świadczyć o stosunkowo niskim progu dochodów i w rzeczywistości wymaga oszczędnego gospodarowania środkami. Mieszkańcy w swoim budżecie znacząco redukują wydatki na zdrowie, co jest zjawiskiem szczególnie niepokojącym. Może to wskazywać na gotowość poświęcania swojego zdrowia dla równoważenia domowych budżetów. Starzenie się społeczeństwa oraz wzrost kosztów leczenia wymaga „inwestowania” w zdrowie i zwiększania nakładów własnych na leczenie i rozwijania innych form aktywności prozdrowotnej wykorzystując możliwości regionu.

Nie ulega również wątpliwości, że największej pomocy wymagają dzieci i młodzież. Dzieciom i młodzieży uczęszczającej do szkół potrzebna jest pomoc finansowa, rzeczowa oraz pedagogiczna. Dyrektorzy szkół wyraźnie oczekują wsparcia w tym zakresie, tym bardziej, że pomoc dziecku musi być łączona z pracą z rodziną. Analiza danych dowodzi, że zagrożenie wykluczeniem społecznym i marginalizacją obejmuje znacznie większą populację nastolatków. Wśród nich należy wymienić dzieci zebrzące, doświadczające przemocy, o niskim poczuciu samooceny sięgających po alkohol czy środki psychoaktywne. Wg opinii dyrektorów należy zapewnić pomoc uczniom w realizacji obowiązku szkolnego, ale także zaspokajaniu ich podstawowych potrzeb egzystencjalnych tj. bezpłatnych posiłków, korzystania z pomocy rzeczowej, stypendialnej i wypoczynku wakacyjnego.

Z badań przeprowadzonych w 2014 r. przez Obserwatorium Integracji Społecznej wynika, że we wszystkich gminach biorących udział w badaniu (72 gminy) dzieci korzystają z pomocy w formie dożywiania.

3.3. Bezrobocie

Wg danych statystycznych w końcu grudnia 2013 r. stopa bezrobocia w województwie lubuskim ukształtowała się na poziomie 15,7%, większym niż w kraju o 2,3 p. proc. (13,4%). Wg opracowania „Diagnoza poziomu ubóstwa mieszkańców województwa lubuskiego” województwo lubuskie plasuje się na 6 miejscu pod względem wysokości stopy bezrobocia w porównaniu z pozostałymi regionami. Potwierdzona została również teza,

ze stopa bezrobocia corocznie przekracza średnią krajową. Pomimo tego, iż w 2012 roku zanotowano najmniejszy wzrost stopy bezrobocia spośród wszystkich województw, to pojawiają się tendencje wzrostowe.

W końcu grudnia 2013 r. w powiatowych urzędach pracy województwa lubuskiego zarejestrowanych było 59,8 tys. osób bezrobotnych, tj. o 1,3% (o 0,8 tys. osób) mniej niż przed rokiem, a o 1,0% (o 0,6 tys. osób) więcej w relacji do 2010 r. Przed rokiem liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych wzrosła w ujęciu rocznym o 2,5%. W województwie lubuskim spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych w skali roku odnotowano w 9 powiatach, przy czym najgłębszy w miastach na prawach powiatu: Gorzowie Wlkp. (o 6,7%) i Zielonej Górze (o 6,1%), a także w powiatach wschowskim (o 6,4%) i żarskim (o 5,6%). Wzrost liczby bezrobotnych odnotowano m.in. w powiatach gorzowskim (o 5,8%) i świebodzińskim (o 5,7%). Spośród ogółu zarejestrowanych bezrobotnych 43,8% (o 0,7 p. proc. więcej niż przed rokiem) stanowili mieszkańcy wsi.

Bezrobocie od lat dotyka przede wszystkim ludzi młodych. W końcu 2013 r. w strukturze wiekowej bezrobotnych dominowali bezrobotni w wieku 25-34 lata, udział tej grupy w ogóle bezrobotnych wyniósł 27,8%, a jej odsetek w skali roku zmniejszył się o 0,8 p. proc. Kolejne grupy w strukturze, to bezrobotni w wieku 35-44 lata – 20,3% ogółu bezrobotnych (wzrost w skali roku o 0,8 p. proc.), w wieku 45-54 lata – 19,2% (tj. mniej o 0,6 p. proc.) oraz osób do 25 roku życia – 17,0% (spadek o 1,3 p. proc.). Natomiast w grupie wiekowej powyżej 55 lat odnotowano wzrost o 1,9 p. proc. do 15,7%.

Większość bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy to osoby o stosunkowo niskim poziomie wykształcenia. W końcu grudnia 2013 r. najliczniejszą grupą zarejestrowanych bezrobotnych były osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (30,8% ogółu bezrobotnych, w skali roku udział tej grupy spadł o 0,4 p. proc.) oraz gimnazjalnym i niższym (29,4%, tj. spadek o 0,3 p. proc. w skali roku). Kolejne grupy to osoby z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (21,4%, wzrost w skali roku o 0,6 p. proc.), średnim ogólnokształcącym (9,2%, udział w tej grupy w skali roku nie zmienił się) i wyższym (9,3%, tj. o 0,2 p. proc. więcej). Warto podkreślić, iż w skali roku zmniejszyła się ilość osób bezrobotnych z wykształceniem zasadniczym zawodowym (o 2,7%), gimnazjalnym i niższym (o 2,5%) oraz średnim ogólnokształcącym (o 1,7%). Wzrost zanotowano wśród bezrobotnych z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (o 1,6%) oraz wyższym (o 0,6%).

Wśród bezrobotnych wyodrębnionych ze względu na czas pozostawania bez pracy, podobnie jak przed rokiem najbardziej wzrósł odsetek osób pozostających bez pracy powyżej 24 miesięcy (o 1,6 p. proc. do 13,6%). Zmniejszył się natomiast odsetek osób pozostających bez pracy od 1 do 3 miesięcy (o 1,8 p. proc. do 19,9%). Największe trudności ze znalezieniem pracy miały osoby o stosunkowo krótkim stażu pracy, które do momentu zarejestrowania legitymowały się stażem do 5 lat (35,5% ogółu bezrobotnych, tj. o 0,3 p. proc. mniej niż przed rokiem). Licznymi grupami były osoby o stażu od 10 do 20 lat (16,8%, tj. o 0,3 p. proc. więcej w skali roku) oraz osoby nieposiadające żadnego stażu pracy (15,8%, tj. o 0,5 p. proc. mniej).

Spośród bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy osoby długotrwale bezrobotne stanowiły 50,2% ogółu bezrobotnych, a udział tej grupy w skali roku wzrósł o 3,2 p. proc. Zwiększył się także udział osób powyżej 50 roku życia (o 1,5 p. proc. do 26,5%), osób, które samotnie wychowują co najmniej 1 dziecko do 18 roku życia (o 1,2 p. proc. do 13,8%), a także niepełnosprawnych (o 0,2 p. proc. do 8,1%). Zmniejszył

się w skali roku udział osób do 25 roku życia (o 1,3 p. proc. do 17,0%) oraz bez doświadczenia zawodowego (o 0,7 p. proc. do 21,0%). W relacji do końca grudnia 2012 r. spośród wymienionych kategorii zmniejszyła się liczba osób do 25 roku życia (o 8,7%), bez doświadczenia zawodowego (o 4,3%). W największym stopniu wzrosła liczba osób samotnie wychowujących co najmniej 1 dziecko do 18 roku życia (o 7,8%), a także długotrwale bezrobotnych (o 5,4%), osób powyżej 50 roku życia (o 4,7%) i niepełnosprawnych (o 1,4%).

3.4. Korzystanie ze świadczeń pomocy społecznej

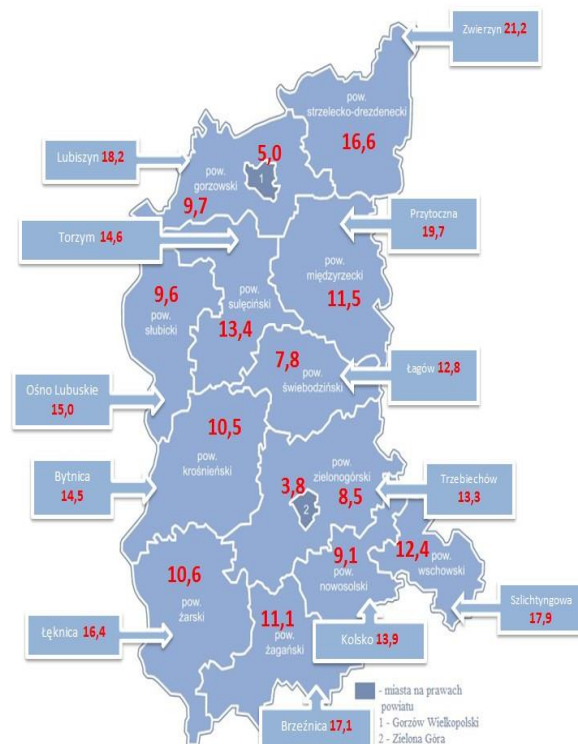
Mimo ciężkiej sytuacji materialnej, rodziny województwa lubuskiego do wsparcia ze strony instytucji pomocy odwołują się niezbyt chętnie. W świetle badania „Życie Lubuszan. Współczesność i perspektywy” wzmocnić należy zaufanie do instytucji pomocy i upowszechnić wiedzę na temat oferowanych przez nie form wsparcia i zasad ich udzielania. Pomimo bowiem pewnej grupy osób domagających się świadczeń ze strony pomocy społecznej, szczególnie o charakterze materialnym, zdecydowana większość Lubuszan stara się nie korzystać ze wsparcia instytucjonalnego. Może to być związane z nieznaną różnymi formami pomocy, zwłaszcza niematerialnych, ale także szeregiem innych obaw. Uwrażliwienie mieszkańców na sytuację innych osób ze środowiska zamieszkania może też być sposobem na upowszechnienie udzielania pomocy sąsiedzkiej, a także przyczynić się do lepszej wiedzy służb socjalnych na temat warunków życia osób wymagających pomocy, ale się o nią nie ubiegających.

Województwo lubuskie znajduje się na 6 miejscu pod względem ilości osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 10 000 ludności w porównaniu z innymi regionami w Polsce. Z diagnozy poziomu życia mieszkańców gmin województwa lubuskiego przedstawionej w opracowaniu „Diagnoza poziomu ubóstwa mieszkańców województwa lubuskiego” wynika, że największe zapotrzebowanie na takie świadczenia zaobserwowano w powiecie strzelecko-drezdeneckim, gdzie udział mieszkańców korzystających ze świadczeń w ogólnej liczbie ludności wyniósł w 2012 roku 16,6%. Oznacza to, że co 6 mieszkańiec uzyskał takie wsparcie. Udział osób otrzymujących świadczenia w strukturze ludności okazał się również wysoki w powiecie sulęcińskim (13,4%) oraz wschowskim (12,4%). Powiat strzelecko-drezdenecki charakteryzuje się najwyższą w regionie stopą bezrobocia, co nie pozostaje bez wpływu na wielkość zapotrzebowania na świadczenia społeczne. W przypadku gmin, należy szczególnie obserwować Bledzew i Przytoczną w powiecie międzyrzeckim oraz Zwierzyn w powiecie strzelecko-drezdeneckim. Powinno się również śledzić tendencje w gminie Ośno Lubuskie, Przewóz, Bojadła, Nowa Sól i Sulęcín, gdzie między rokiem 2011 a 2012 najmocniej wzrósł odsetek ludności korzystającej ze świadczeń. Zaleca się monitoring rodzaju świadczeń w poszczególnych jednostkach terytorialnych, by móc nie tylko precyzyjniej wspierać osoby potrzebujące pomocy finansowej i pozafinansowej, ale i na podstawie rodzaju udzielonych świadczeń trafniej identyfikować i skuteczniej rozwiązywać problemy powodujące konieczność pobierania świadczeń.

Analizując dane na temat korzystania ze świadczeń w ramach zadań własnych oraz zleconych gminy w 2013 r. należy stwierdzić, że w stosunku do 2012 r. zwiększyła się liczba rodzin, którym przyznano świadczenia o 4,9 %, jednakże w stosunku do 2010 r. zmniejszyła się liczba rodzin o 7,8%. Spadek ten spowodowany został

zwiększeniem kryterium dochodowego, co oznacza, że osoby mające dochód na poziomie tego minimum nie miały prawa do zasiłku z pomocy społecznej.

Mapa 3. Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem ze wskazaniem gminy o najwyższym odsetku w danym powiecie (5%)

Źródło: Opracowanie „Diagnoza poziomu ubóstwa mieszkańców województwa lubuskiego” Obserwatorium Integracji Społecznej.

Wg danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2012 roku w województwie lubuskim udział osób korzystających z pomocy społecznej był wyższy niż przeciętny wskaźnik dla Polski (10,7 - lubuskie, 8,8 – Polska). Jednakże w 2012 roku w porównaniu do 2010 roku w województwie lubuskim wystąpił największy spadek wskaźnika udziału osób korzystających z pomocy społecznej o 1,1 p. proc.

Województwo lubuskie znalazło się w grupie województw, w których odnotowano relatywnie niski poziom życia. W ok. 25% jego gminach w 2012 roku odnotowano najniższy poziom życia.

Osoby oraz gospodarstwa domowe narażone na potrzebę korzystania z pomocy społecznej cechuje:

- bezrobocie, bierność zawodowa, której przyczyną może być m.in.: niski poziom wykształcenia (bariera podjęcia pracy lub przyczyna wykonywania pracy nisko płatnej) oraz niepełnosprawność, długotrwała choroba (ograniczająca aktywność zawodową),
- niski dochód własny lub jego brak jako konsekwencja bezrobocia lub bierności zawodowej,

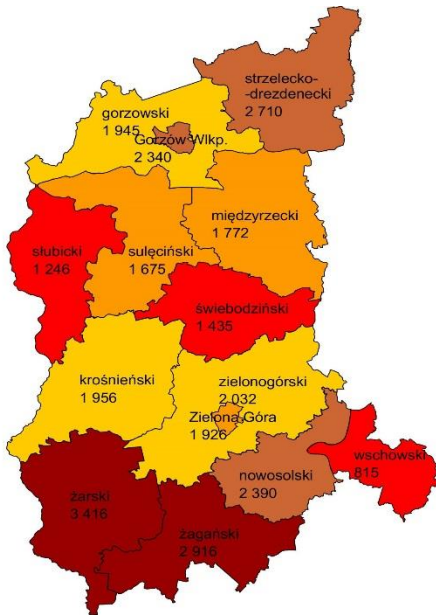
- wielodzietność, wraz ze wzrostem liczby dzieci w gospodarstwach domowych zwiększa się potrzeba korzystania z pomocy społecznej,
- wychowywanie dzieci/dziecka przez jedno z rodziców (rodziny niepełne).

Według danych oceny zasobów pomocy społecznej za rok 2013 i rekomendacji na 2014 rok dla województwa lubuskiego w porównaniu do roku 2012 zwiększyła się liczba rodzin, które potrzebują wsparcia ze strony ośrodków pomocy społecznej. W 2013 roku najwięcej rodzin skorzystało ze świadczeń pomocy społecznej z powodu ubóstwa i bezrobocia. Wśród przyczyn powodujących ubóstwo dominującą było bezrobocie - liczba rodzin objętych pomocą w 2013 roku to - 23 846 (22 414 w roku 2012). Podstawowym problemem osób bezrobotnych jest brak motywacji do podejmowania zatrudnienia oraz utrzymania się na rynku pracy. W związku z powyższym koniecznym jest podejmowanie wzmoczonych działań, w tym pracy socjalnej o charakterze aktywizującym, ukierunkowanych na rozwój prac subsydiowanych oraz zastosowania instrumentów ekonomii społecznej, jak również organizowanie systemów wsparcia dla osób pozostających w zatrudnieniu. Zwiększy to szansę na poprawę ich funkcjonowania, w szczególności utrzymania zatrudnienia.

Występowanie w coraz większym zakresie niekorzystnych zjawisk społecznych, takich jak przemoc, alkoholizm czy niewydolność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych powoduje, iż zwiększa się zapotrzebowanie na pracowników socjalnych, którzy będą świadczyć pracę socjalną na rzecz rodzin w celu rozwiązywania ich problemów.

W obliczu starzenia się społeczeństwa i wydłużenia życia, coraz więcej osób wymaga pomocy w formie usług opiekuńczych oraz kierowania do domów pomocy społecznej. Osoby w podeszłym wieku funkcjonują samodzielnie w środowisku, jednak mając problem z poruszaniem się zazwyczaj nie wychodzą z domu, co wyklucza je z życia społecznego. Są to osoby samotne, albo takie, których dzieci pracują i nie mogą zajmować się starszymi rodzicami. Dla podtrzymania sprawności psychicznej i fizycznej tej grupy osób należy rekomendować gminom podejmowanie działań z wykorzystaniem instrumentów aktywizacji społecznej, zdrowotnej i edukacyjnej. Ośrodki wskazują również wzrost wydatków związanych z kosztem pobytu osoby skierowanej do domu pomocy społecznej. Powodem tej sytuacji jest wysoki koszt utrzymania w tych domach oraz zwiększone zapotrzebowanie na ten rodzaj pomocy.

Mapa nr 4. Ubóstwo - liczba rodzin

Mapa nr 5. Bezrobocie - liczba rodzin

Źródło: MPiPS-3

Mapa nr 6. Niepełnosprawność - liczba rodzin

Źródło: MPiPS-3

W porównaniu do ubiegłego roku najbardziej wzrosła liczba rodzin korzystających z następujących świadczeń: z powodu sieroctwa (o 12,12%), narkomanii (o 10,84%) oraz długotrwałej i ciężkiej choroby (o 8,46%). Zmalała z kolei z powodu przemocy w rodzinie (o 14,15%).

3.5. Bezdomność

Z analizy danych Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego w Gorzowie Wlkp. wynika, że liczba wszystkich zdiagnozowanych osób bezdomnych, których ostatnim miejscem zameldowania była dana gmina w województwie lubuskim (przebywających na terenie gminy i poza jej granicami), wynosi 1385.

W celu ograniczenia zjawiska bezdomności w 2012 roku w województwie lubuskim osobom bezdomnym przekazano 40 lokali, w tym 27 lokali socjalnych i 13 lokali komunalnych.

188 osób z terenu województwa w 2012 roku zostało objętych Indywidualnym Programem Wychodzenia z Bezdomności, natomiast 27 osób bezdomnych podjęło zatrudnienie, w tym zatrudnienie wspierane (umowy o pracę, umowy cywilno-prawne).

Jak wynika z ogólnopolskiego badania zainicjowanego przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, które zostało przeprowadzone w lutym 2013 roku, w województwie lubuskim przebywa ok. 820 osób bezdomnych. Są to bezdomni przebywający w placówkach noclegowych na terenie gminy, a także poza placówkami instytucjonalnymi. Wśród osób bezdomnych z terenu województwa lubuskiego zdecydowaną większość stanowią mężczyźni, bo aż 86,3%, kobiety – 10,7%, natomiast dzieci – 3% ogółu.

Największa koncentracja występuje w ośrodkach wojewódzkich – Gorzowie Wlkp. i Zielonej Górze. Problem bezdomności zauważalny w widoczny sposób występuje również w gminach: Międzyrzecz, Słubice, Żary, Świebodzin, Strzelce Krajeńskie, Drezdenko, Kostrzyn n. Odrą, Kozuchów, Nowa Sól, Gubin, Lubsko, Łagów, Skwierzyna, Szprotawa.

Wg danych statystycznych Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 wśród bezdomnych najliczniejszą grupę reprezentują osoby w wieku 40-69 lat – 65,9%. Osób najmłodszych (do 30 roku życia) wśród populacji bezdomnych jest 15,1%. Udział osób najstarszych wśród bezdomnych, które ukończyły 60. rok życia wyniósł – 23,9%. Najczęstszą przyczyną bezdomności było bezrobocie. Równie często wskazywaną przyczyną bezdomności było wypędzenie z mieszkania przez rodzinę/współlokatorów (15,7%). Na kolejnych miejscach znalazły się pozostawienie mieszkania rodzinie z własnej inicjatywy – 12,8%, wymeldowanie (decyzja administracyjna) – 12,6%, zadłużenie – 7,0% oraz eksmisja – 6,1%.

3.6. Choroby psychiczne

W 2011 roku w województwie lubuskim odnotowano 38315 osób z zaburzeniami psychicznymi (prawie 2 tys. więcej w stosunku do roku poprzedniego), spośród których aż u 11301 pacjentów (30% ogółu) zdiagnozowano zaburzenia nerwicowe związane ze stresem i somatoformiczne. Innymi, także częstymi zaburzeniami były: organiczne zaburzenia psychotyczne (5197 osób), schizofrenia (4864 osób) oraz depresje nawracające i zaburzenia dwubiegunowe (3393 osób). Natomiast najrzadziej występującymi schorzeniami były: zespoły behawioralne związane z zaburzeniami odżywiania (365 osób), zaburzeniami fizjologicznymi

i czynnikami fizycznymi oraz całościowe zaburzenia rozwojowe - odpowiednio 131 i 248 osób. Zarówno w 2010, jak i 2011 roku zauważa się wyraźnie większą zachorowalność na zaburzenia psychiczne w populacji miejskiej (stanowi około 70 % ogółu) niż wiejskiej.

Dokumentem regulującym działania na rzecz tej grupy społecznej oraz na rzecz promocji zdrowia psychicznego oraz zapobiegania zaburzeniom psychicznym w województwie lubuskim jest Regionalny Program Ochrony Zdrowia Psychicznego dla Województwa Lubuskiego na lata 2012-2015. W świetle danych Programu w odniesieniu do problemów zdrowotnych natury psychicznej w ciągu ostatnich 10 lat o 1/3 zwiększyła się liczba pacjentów objętych szpitalną opieką psychiatryczną oraz o połowę liczba pacjentów leczonych ambulatoryjnie z powodu zaburzeń psychicznych.

Biorąc pod uwagę sytuację osób z zaburzeniami psychicznymi, niezwykle ważne jest stworzenie dla tej grupy skoordynowanego systemu wsparcia, który wpłynie nie tylko na jakość świadczonych usług, ale przede wszystkim zmniejszy poczucie izolacji osoby chorej psychicznie i zachęci ją do uczestnictwa w życiu społecznym.

3.7. Zasoby infrastruktury społecznej

3.7.1. Gmina

Ochronę interesów osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz już wykluczonych zabezpiecza system pomocy społecznej, którego rolą jest wspieranie osób i rodzin w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwienie im życia w warunkach odpowiadających godności człowieka.

Na terenie województwa lubuskiego funkcjonują 83 ośrodki pomocy społecznej, różnego rodzaju ośrodki wsparcia, a także wiele organizacji pozarządowych działających w sferze pomocy społecznej, które uzupełniają system w sferze świadczonych usług.

Według Oceny zasobów pomocy społecznej za rok 2013 i rekomendacje na 2014 rok dla województwa lubuskiego w ramach zadań własnych i zleconych z zakresu administracji rządowej gminy prowadziły w 2013 roku następujące jednostki organizacyjne pomocy społecznej o zasięgu lokalnym:

- ośrodki pomocy społecznej – 83 jednostki,
- ośrodki wsparcia – liczba jednostek 49 (o 16 mniej w porównaniu do poprzedniego roku); liczba miejsc w jednostkach - 1840; liczba osób korzystających - 2322, w tym dla osób z zaburzeniami psychicznymi – liczba jednostek - 22; liczba miejsc w jednostkach - 525; liczba osób korzystających - 519,
- dzienne domy pomocy – liczba jednostek 8 (o 1 mniej w porównaniu do poprzedniego roku); liczba miejsc w jednostkach - 245 ; liczba osób korzystających - 432,
- placówki zapewniające miejsca noclegowe – liczba jednostek - 22;
- kluby integracji społecznej – liczba jednostek - 7;
- centra integracji społecznej - liczba jednostek - 7.

Ponadto system pomocy i wsparcia jest uzupełniany działaniem organizacji pozarządowych, deklarujących statutową działalność w zakresie pomocy społecznej, których na terenie województwa funkcjonuje

około 112. Wiele z nich organizuje i prowadzi systematyczne działania opiekuńcze w różnych obszarach pomocy społecznej.

Porównując stan zatrudnienia w ośrodkach pomocy społecznej w 2013 r. (1364 zatrudnione osoby) do roku 2012 (zatrudnionych 1332 osób), stwierdzić można, że utrzymuje się on na podobnym poziomie z tendencją rosnącą. Liczba pracowników socjalnych wynikająca z ustawowego obowiązku (1 pracownik socjalny na 2000 osób) jest wciąż niezadowalająca. Najtrudniejsza sytuacja kadrowa występuje w gminach wiejskich.

Analizując dane przedstawiające infrastrukturę społeczną na poziomie samorządów gminnych należy zauważyć, że są ośrodki wsparcia, w których liczba korzystających przewyższa liczbę miejsc, co oznacza, że istnieje większe zapotrzebowanie niż możliwości w ramach dostępnej infrastruktury.

Zmiany zachodzące w pomocy społecznej w ostatnich latach stawiają coraz więcej zadań przed pracownikami socjalnymi zatrudnionymi w ośrodkach pomocy społecznej. Z punktu widzenia efektywności i skuteczności działań w pomocy społecznej konieczna jest profesjonalizacja kadry, a więc zabezpieczenie odpowiedniej ilości środków na podnoszenie kwalifikacji pracowników pomocy społecznej, na polepszenie warunków lokalowych oraz konieczność uzupełnienia braków kadrowych w zakresie zatrudnienia pracowników socjalnych, celem spełnienia wymogów określonych w ustawie o pomocy społecznej. Zasadnym wydaje się zatrudnianie w ops-ach specjalistów takich jak pedagodzy, psychologzy, prawnicy czy terapeuci, którzy wspieraliby pracowników socjalnych w działaniach aktywizujących klientów pomocy społecznej.

3.7.2. Powiat

Sprawne realizowanie przez powiat zadań z zakresu pomocy społecznej jest możliwe jedynie w przypadku posiadania odpowiedniej infrastruktury. Powiatowe centra pomocy rodzinie, działające w ramach zadań własnych powiatów, organizują przedsięwzięcia związane z udzielaniem pomocy w ramach trzech głównych kategorii:

- 1) specjalistycznej opieki nad rodziną i dzieckiem w ramach ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,
- 2) pomocy w usamodzielnieniu się i integracji ze środowiskiem osób opuszczających domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę w ramach ustawy o pomocy społecznej,
- 3) dofinansowanie ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych zadań z zakresu rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych i pomoc w integracji tych osób ze środowiskiem w ramach ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Na terenie województwa lubuskiego funkcjonuje 12 powiatowych centrów pomocy rodzinie oraz Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Zielonej Górze i Gorzowskie Centrum Pomocy Rodzinie i Polityki Społecznej, które również pełnią funkcję zarówno ośrodka pomocy społecznej jak i powiatowego centrum pomocy rodzinie.

Domy pomocy społecznej

W województwie lubuskim w 2013 r. funkcjonowało 21 domów pomocy społecznej, których organem prowadzącym był powiat, posiadających 2 228 miejsc, z których skorzystało 2 514 osób. W powiecie zielonogórskim doszło do połączenia dwóch domów pomocy społecznej tj. Domu Pomocy Społecznej w Trzebiechowie i Domu Pomocy Społecznej w Bełczu. Ponadto funkcjonują również na podstawie zlecenia powiatów: międzyrzeckiego i wschowskiego 2 domy pomocy społecznej prowadzone przez zgromadzenia zakonne. Są to: domy pomocy społecznej w Szarczu i we Wschowie na ogółem 112 miejsc, z których skorzystało 113 osób. Na koniec 2013 roku na umieszczenie w dps w województwie lubuskim oczekiwało 307 osób, w tym największą grupę stanowiły osoby przewlekle psychicznie chore.

Mieszkania chronione

W województwie lubuskim w 2013 r. funkcjonowało 9 mieszkań chronionych prowadzonych przez powiat, które dysponowały 33 miejscami, a skorzystało z nich 30 osób. Do głównych zadań mieszkań chronionych należy: usamodzielnienie osób tam przebywających, readaptacja do samodzielności życiowej i powrót do środowiska, godne samodzielne zamieszkiwanie, wsparcie i opieka, rehabilitacja społeczna, pomoc w uzyskaniu dostępu do podstawowej opieki lekarskiej i pielęgniarstwa, integracja ze środowiskiem, samorealizacja.

Ośrodki interwencji kryzysowej

W 2013 roku funkcjonowało 5 ośrodków interwencji kryzysowej, dla których organem prowadzącym był powiat. Zapewniono tam łącznie 41 miejsc, a z pomocy skorzystało 130 osób. Na zlecenie powiatów: żarskiego i zielonogórskiego, podmioty III sektora prowadziły 2 ośrodki na ogółem 22 miejsca, gdzie pomoc otrzymały 704 osoby. Spośród funkcjonujących ośrodków interwencji kryzysowej ośrodek w Żarach nie posiadał miejsc hostelowych. Według danych Oceny zasobów pomocy społecznej na podkreślenie zasługuje fakt, że ośrodki interwencji kryzysowej prowadzone przez organizacje pozarządowe, mimo mniejszej liczebności, ogółem udzieliły pomocy ponad pięciokrotnie większej liczbie potrzebujących.

Jednostki Specjalistycznego Poradnictwa, w tym Rodzinnego

W 2013 roku poradnictwo specjalistyczne funkcjonowało w strukturach 10 powiatowych centrów pomocy rodzinie. W 2014 r. wszystkie powiatowe centra prowadziły specjalistyczne poradnictwo, a także wybrane organizacje pozarządowe (wg danych z Rejestru Wojewody Lubuskiego Jednostek Specjalistycznego Poradnictwa).

Ośrodki Wsparcia

Ośrodkiem wsparcia może być ośrodek dla osób z zaburzeniami psychicznymi, dzienny dom pomocy, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schronisko i dom dla bezdomnych oraz klub samopomocy. W 2013 roku tylko dwa powiaty w województwie lubuskim (krośnieński i słubicki) prowadziły ośrodek wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi na ogółem 88 miejsc. Powiat zielonogórski zlecił prowadzenie środowiskowego domu samopomocy o zasięgu ponadgminnym Katolickiemu Stowarzyszeniu na Rzecz osób Niepełnosprawnych „Tęcza”. Dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, zapewnia całodobowy, okresowy pobyt matkom z małoletnimi dziećmi i kobietom w ciąży, a także ojcom z małoletnimi dziećmi i innym osobom sprawującym opiekę nad dziećmi. W 2013 roku żaden powiat na terenie województwa lubuskiego samodzielnie nie prowadził tego typu ośrodka wsparcia. Powiat żarski zlecił prowadzenie ww. domu Towarzystwu Brata Alberta w Żarach. Powiat nowosolski zlecił prowadzenie domu dla kobiet z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży Fundacji „Dom Samotnej Matki” w Bytomiu Odrzańskim. Liczba miejsc w obu domach łącznie wynosiła 61, a przebywało w nich 100 osób.

Analiza danych statystycznych i źródeł własnych wskazuje na konieczność zwiększenia liczby miejsc w domach pomocy społecznej, szczególnie w domach usytuowanych w miastach oraz w domach dla przewlekle psychicznie chorych. Jednak przy zachowaniu ustawowych standardów istniejące domy pomocy społecznej nie są w stanie zwiększyć liczby miejsc. Niektóre z nich w miarę możliwości i przy współpracy z ośrodkiem pomocy społecznej oferują usługi osobom potrzebującym wsparcia, a zamieszkałym w środowisku lokalnym. W sytuacji wysokich kosztów utrzymania w domach pomocy społecznej i trudności finansowych samorządów terytorialnych, wydaje się słuszną rekomendacją rozwój środowiskowych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, tworzenie dziennych domów pobytu, tworzenie klubów dla osób starszych oraz innych, zgodnych z potrzebami i możliwościami gminy, środowiskowych form wsparcia.

Uzasadniona jest również rekomendacja dotycząca rozwoju ośrodków interwencji kryzysowej i jednostek poradnictwa specjalistycznego, w tym poradnictwa rodzinnego. W dobie coraz większej liczby osób wymagających pomocy w trybie interwencyjnym oraz specjalistycznego poradnictwa, niezbędnym jest prowadzenie działań, mających na celu utworzenie takich ośrodków w każdym powiecie oraz rozwój sieci mieszkań chronionych, przeznaczonych nie tylko dla osób opuszczających rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo-wychowawcze, ale również dla osób starszych i niepełnosprawnych.

3.7.3. Samorząd województwa

Zadania samorządu województwa wynikające z ustawy o pomocy społecznej realizuje Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze w oparciu o opracowaną Strategię Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2014-2020 oraz programy szczegółowe.

IV. SKUTECZNE NARZĘDZIA AKTYWNEJ INTEGRACJI

4.1. Europejski Fundusz Społeczny

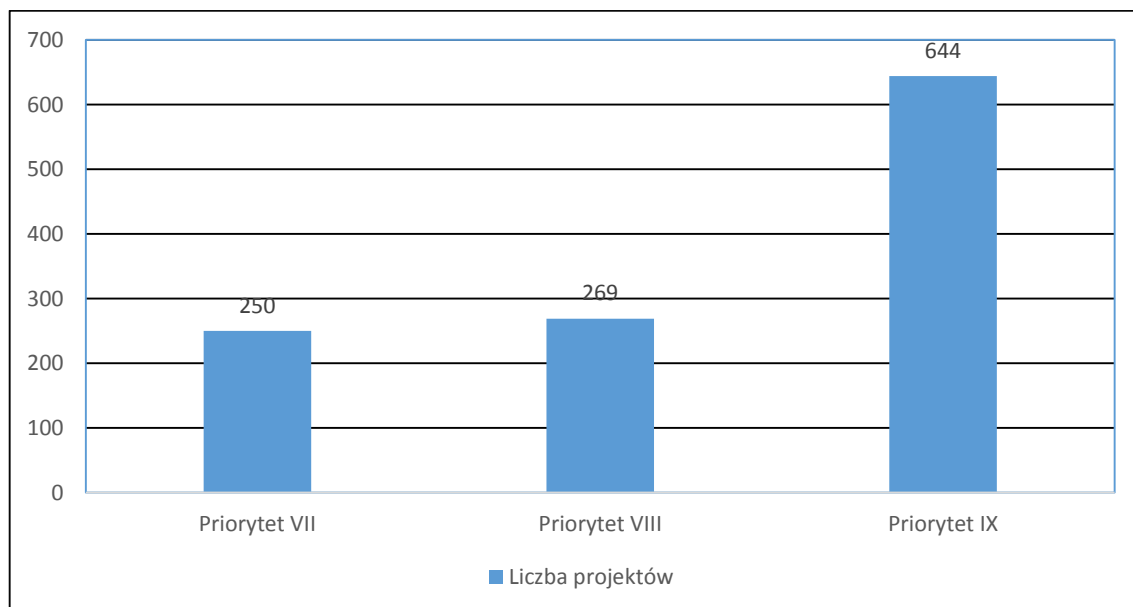
Istotnym źródłem finansowania zadań w zakresie realizacji działań na rzecz włączenia społecznego osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz wykluczonych, zwiększenia stopy zatrudnienia, polepszenia jakości miejsc pracy, a także poprawy integracji na rynku pracy są środki z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

Według oceny wsparcia udzielonego dotychczas w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego w obszarze pomocy i integracji społecznej m.in. dla klientów instytucji pomocy społecznej dokonanej w badaniu ewaluacyjnym pn. „Wpływ EFS na skuteczność działań podejmowanych w ramach systemu integracji społecznej w województwie lubuskim” najbardziej skuteczne okazały się społeczne formy wsparcia. Dzięki nim 88% uczestników zadeklarowało wzrost swojej wiary we własne siły i umiejętności. 60% badanych uczestników nabrało motywacji do poszukiwania pracy, a 57% stwierdziło, iż dzięki udziałowi w zajęciach łatwiej jest jej poszukiwać.

Stosunkowo gorzej natomiast wypadł element zawodowy, mający na celu wsparcie w znalezieniu pracy. Udział w projektach zdecydowanie nie pomógł w tym 41% badanych. Niespełna co trzeci respondent przyznał, iż efektem udziału w projekcie jest znalezienie zatrudnienia.

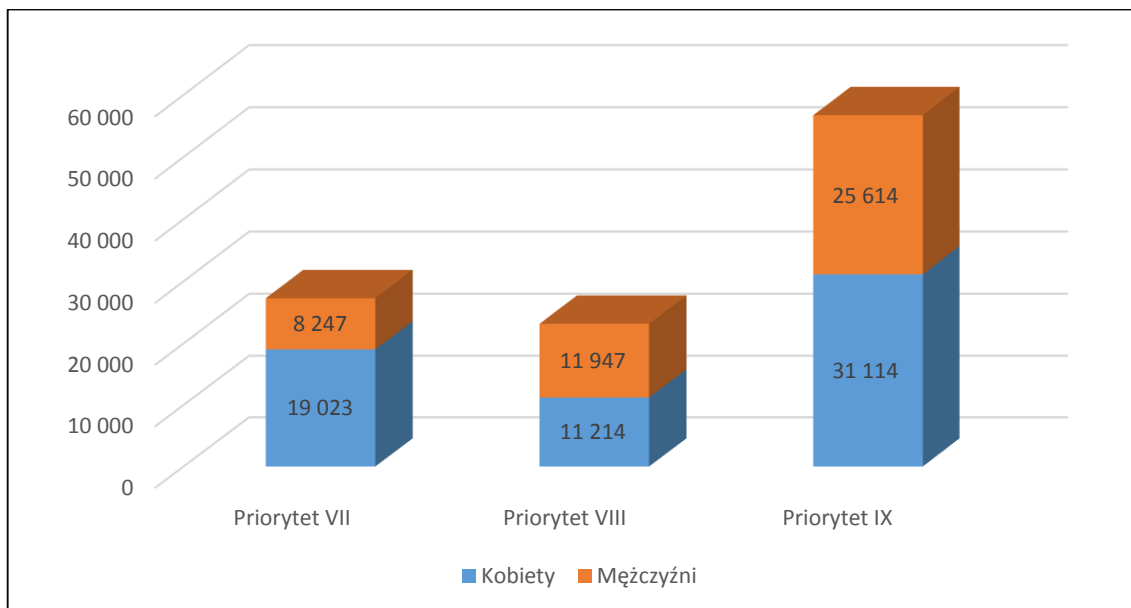
Według danych Departamentu Europejskiego Funduszu Społecznego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze w ramach Priorytetu VII „Promocja integracji społecznej”, Priorytetu VIII „Regionalne kadry gospodarki” oraz IX „Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach”, do końca 2013 roku zrealizowano 1 163 projekty, których wzięło udział 107 159 osób.

Wykres nr 2. Liczba projektów w ramach Priorytetu VII, VIII i IX

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Departamentu Europejskiego Funduszu Społecznego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze

Wykres nr 3. Uczestnicy projektów w ramach Priorytetu VII, VIII i IX

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Departamentu Europejskiego Funduszu Społecznego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze

Priorytet VII - Promocja integracji społecznej

Ważnym elementem wsparcia w ramach Priorytetu VII jest eliminowanie różnego rodzaju barier (organizacyjnych, prawnych czy psychologicznych), na jakie napotykają osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, borykające się z problemem dyskryminacji na rynku pracy. Problem ten dotyczy przede wszystkim osób niepełnosprawnych, długotrwale bezrobotnych czy opuszczających placówki wychowawcze i penitencjarne oraz kobiet, postrzeganych w sposób stereotypowy przez pracodawców i otoczenie społeczne jako pracownicy mniej dyspozycyjni oraz mobilni zawodowo.

Uczestnikami projektów realizowanych w ramach Priorytetu VII są w większości kobiety (ok. 70%). Biorąc pod uwagę status na rynku pracy 36,2% uczestników, to osoby nieaktywne zawodowo, 35,6% to osoby bezrobotne, a 28,2% to osoby zatrudnione, głównie w administracji publicznej (50,5%). Wśród osób uczestniczących w realizacji tego Priorytetu są również to osoby niepełnosprawne ok 20%. Szczególny nacisk położono także na realizację wsparcia mieszkańców obszarów wiejskich. Osoby te stanowiły 45,1 % osób uczestniczących w projektach. Osoby młode w wieku od 15 do 24 lat stanowiły 19,4% uczestników projektów ww. Priorytetu, a osoby w wieku od 55 do 64 lat ok. 12%. Analizując poziom wykształcenia najwięcej uczestników projektu posiada wykształcenie ponadgimnazjalne (38,3%) oraz podstawowe, gimnazjalne i niższe (32,5%). Niecałe 19% uczestników jest z wykształceniem wyższym, a ok. 11% z pomaturalnym.

W celu zapewnienia właściwych warunków dla realizacji przez instytucje pomocy i integracji społecznej zadań z zakresu aktywnej integracji, niezbędne jest stworzenie możliwości podnoszenia kwalifikacji ich kadr i potencjału organizacyjnego, m.in. poprzez szkolenia, kursy, studia podyplomowe, specjalistyczne doradztwo oraz upowszechnianie aktywnej integracji poprzez działania informacyjno-promocyjne. Takie możliwości, dzięki środkom unijnym, stwarza Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze, realizując projekt systemowy

pn. „Podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej w województwie lubuskim”. Od grudnia 2007 r. do końca 2013 r. w szkoleniach wzięło udział 3 160 osób. W ramach projektu świadczone było specjalistyczne doradztwo (3 142 konsultacje) m.in. w zakresie aplikowania i wdrażania projektów systemowych, rozwoju pracy socjalnej, czy zawiązywania partnerstw w zakresie ekonomii społecznej. W województwie lubuskim w 2008 roku projekty systemowe 7.1.1 i 7.1.2 realizowało tylko 67% instytucji pomocy społecznej. Kolejne dwa lata, w związku z problemami w trakcie realizacji przyniosły spadek tej liczby. Dzięki zaangażowaniu zespołu projektu systemowego 7.1.3 i przyjęciu z Instytucją Pośredniczącą wspólnych rozwiązań, które uznały prymat reintegracji społecznej nad zawodową udało się w 2010 roku doprowadzić do wzrostu realizowanych projektów – 11 na 12 powiatowych centrów pomocy rodzinie oraz 57 na 83 ośrodki pomocy społecznej realizowało projekty. Rozwiązanie to spowodowało pojawienie się przestrzeni na prowadzenie pracy socjalnej.

Dwa kolejne lata – 2011 i 2012 – również przyniosły wzrost zaangażowania beneficjentów systemowych, zarówno ilościowy, jak i jakościowy. Od 2012 roku projekty systemowe realizuje 90% instytucji pomocy społecznej. Realizacja projektów systemowych przyniosła wiele dobrych rozwiązań. Środki unijne pozwoliły na zatrudnienie, zwłaszcza w małych ośrodkach, asystentów rodziny czy też pracowników socjalnych. Pozwoliło to spełnić wymóg organizacyjny dotyczący obowiązku zatrudnienia pracowników socjalnych tj. 1 pracownik socjalny na 2 000 mieszkańców, nie mniej jednak niż 3 pracowników socjalnych w ośrodku pomocy społecznej. Pozyskane dotacje pozwoliły również na doposażenie placówek w niezbędny sprzęt komputerowy.

Działania projektowe to przede wszystkim zmiany w pracy socjalnej. Nastąpiło przejście na zadaniowy system pracy, który umożliwił współpracę z instytucjami rynku pracy, organizacjami pozarządowymi oraz innymi służbami społecznymi. Ważnym czynnikiem było umożliwienie pełniejszego uczestnictwa osobom z otoczenia klientów ośrodków, co pozwoliło na ich integrację w środowisku.

Wartością dodaną projektów systemowych jest podejmowanie przez jednostki pomocy społecznej wielu inicjatyw wykraczających poza ramy ustawowe i instytucjonalne. Projekty pozwoliły na stosowanie szerszego wachlarza instrumentów i narzędzi, które pomagały i aktualnie pomagają mieszkańcom województwa w osiąganiu samodzielności ekonomicznej i społecznej. Największe efekty przynoszą projekty partnerskie z organizacjami pozarządowymi. Pozwalają lepiej poznawać środowisko a przede wszystkim odpowiadają na rzeczywiste potrzeby mieszkańców społeczności lokalnych.

Priorytet VIII - Regionalne kadry gospodarki

Głównym założeniem Priorytetu VIII jest wspieranie transferu wiedzy w ramach współpracy pracowników przedsiębiorstw oraz jednostek naukowych w sektorach o strategicznym znaczeniu dla regionu oraz współfinansowanie stypendiów dla uczestników studiów doktoranckich, kształcących się na kierunkach uznanych za przyczyniające się w największym stopniu do wzmocnienia konkurencyjności i rozwoju gospodarczego regionu. Spośród 23 161 uczestników projektów 91,3% to osoby zatrudnione, głównie w małych przedsiębiorstwach (22,6%) oraz średnich (20,7%). Około 27% uczestników pochodzi z terenów wiejskich. Analizując wiek osób objętych wsparciem osoby młode w wielu od 15 do 24 lat stanowiły 13,1%, a osoby w wieku od 55 do 64 lat 8,5%. Jak wynika z danych Departamentu Europejskiego Funduszu Społecznego najwięcej

uczestników posiada wykształcenie ponadgimnazjalne (38,3%), prawie 37% wykształcenie wyższe, a 21,6% pomaturalne.

Priorytet IX - Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach

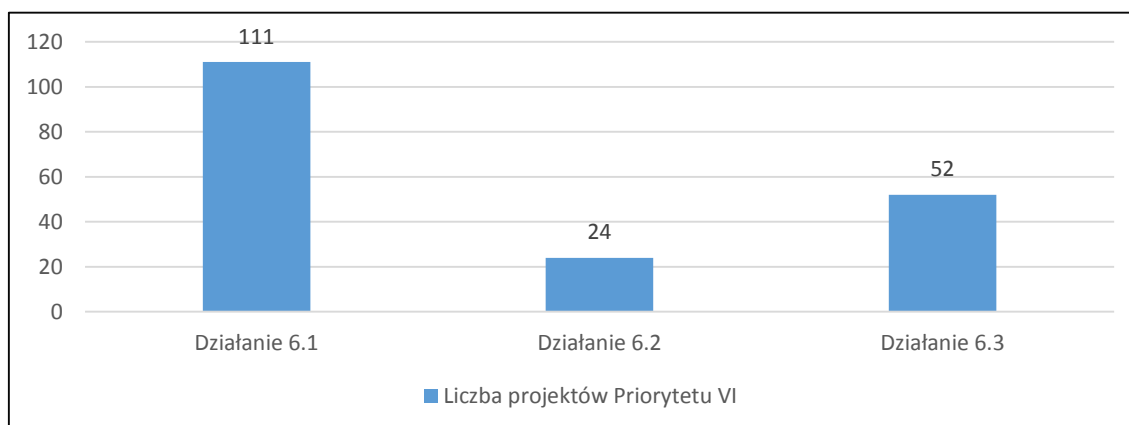
W ramach Priorytetu IX zaplanowano działania służące zmniejszaniu nierówności w jakości edukacji (kształcenia i szkolenia) na terenach miejskich i wiejskich. W tym celu realizowane są projekty rozwojowe szkół i placówek oświatowych, wprowadzające nowy model pracy szkoły oraz służące podniesieniu jakości edukacji. Elementami projektów są m.in. działania szkoły na rzecz podniesienia kompetencji kluczowych uczniów, zwłaszcza w zakresie matematyki oraz przedmiotów przyrodniczych i technicznych, m.in. poprzez zajęcia pozalekcyjne oraz pozaszkolne. W okresie programowania 2007-2013 liczba uczestników projektu wyniosła 56 728 osób. Wśród nich 43,7% pochodzi z terenów wiejskich, a 81,5% uczestników projektów stanowią dzieci i młodzież szkolna.

Priorytet VI - Rynek pracy otwarty dla wszystkich

Celem Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki jest również objęcie wsparciem grupy docelowej, która doświadcza największych trudności związanych z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy. Grupy te obejmują m.in. osoby młode (do 25. roku życia), które nie posiadają doświadczeń zawodowych oraz kwalifikacji koniecznych do znalezienia zatrudnienia, kobiety (w tym zwłaszcza matki samotnie wychowujące dzieci), osoby starsze (po 50. roku życia), mające trudności z dostosowaniem się do wymogów modernizującej się gospodarki, a także osoby niepełnosprawne, poszukujące zatrudnienia na otwartym rynku pracy. Ponadto wsparcie w ramach Priorytetu jest adresowane do osób długotrwale bezrobotnych, których reintegracja z rynkiem pracy jest z reguły najbardziej czasochłonna i wymaga zastosowania różnorodnych instrumentów aktywizacyjnych. Powyższe działania wspierane są w ramach Priorytetu VI „Rynek pracy otwarty dla wszystkich” a Instytucją Pośredniczącą II stopnia jest Wojewódzki Urząd Pracy w Zielonej Górze.

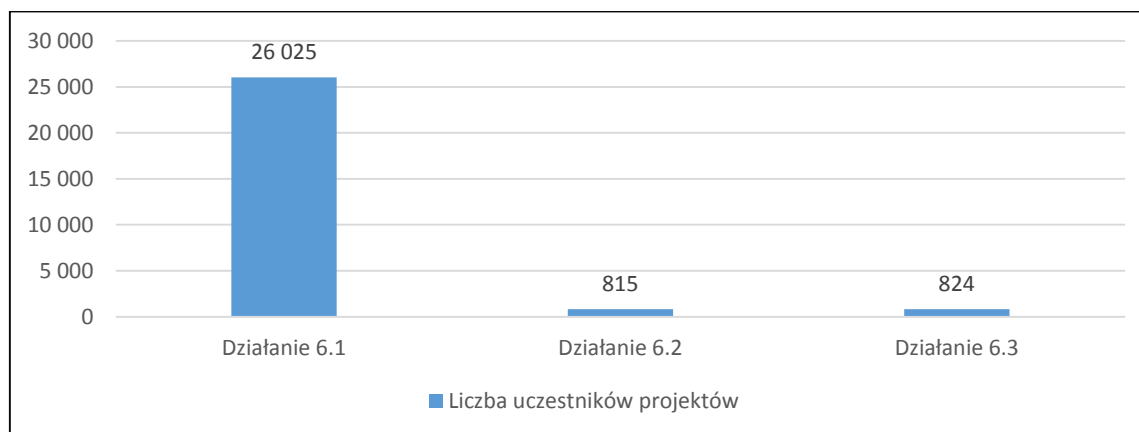
Według jego danych, w okresie programowania 2007-2013 liczba realizowanych projektów wyniosła 187 (29 jest jeszcze w trakcie realizacji), w których uczestniczyło 27 664 osoby. Spośród nich 59% stanowiły kobiety, a 41% mężczyźni.

Wykres nr 4. Liczba projektów realizowanych w ramach poszczególnych Działań Priorytetu VI

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Zielonej Górze

Wykres nr 5. Liczba uczestników projektu w poszczególnych Działaniach Priorytetu VI

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Zielonej Górze

Wśród uczestników ww. projektów osoby w wieku od 15 do 24 lat stanowią 41%, a osoby w wieku od 50 do 64 lat 13,5%. Wsparciem objęte zostały także osoby pochodzące z terenów wiejskich oraz osoby niepełnosprawne. Spośród 27 664 uczestników projektów Priorytetu VI 38% stanowią osoby z terenów wiejskich oraz ok. 8% osoby niepełnosprawne. Z bezzwrotnych dotacji udzielonych w ramach Działania 6.1 oraz Działania 6.2 skorzystało 4 690 osób.

4.2. Rozwój ekonomii społecznej

Ekonomia społeczna to obszar działalności, który w ostatnich latach stał się bardzo ważny. Określany jest jako jeden ze sposobów działalności gospodarczej, w której osiągnięcie celów społecznych jest możliwe dzięki metodom ekonomicznym. Dokumentem regulującym działania związane z koordynacją różnych instytucji i środowisk wokół celów rozwojowych w obszarze ekonomii społecznej, oraz określającym priorytety działań w tym obszarze jest Wieloletni plan działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie lubuskim 2013-2020. Obecnie przeprowadzana jest aktualizacja Planu celem dostosowania go do zmieniającej się sytuacji regionu, nowej perspektywy finansowej Unii Europejskiej oraz przyjętego w 2014 r. Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej (Uchwała nr 164 z dnia 12 sierpnia 2014 r., Monitor Polski z 2014 r., poz. 811). Zmianie ulegnie również nazwa. Po aktualizacji będzie to Lubuski Program Rozwoju Ekonomii Społecznej. Głównym celem zaktualizowanego Programu będzie wzrost znaczenia ekonomii społecznej dla rozwoju społeczno-gospodarczego województwa lubuskiego. Zostanie to osiągnięte dzięki harmonijnej współpracy między jednostkami samorządu, biznesu i sektora obywatelskiego, która w sposób istotny zwiększa możliwość zatrudnienia i aktywizacji społecznej osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem. Program ma pomóc również dokonać zmian w funkcjonowaniu społeczności lokalnych aby doprowadzić do utworzenia się silnie powiązanych społeczności, które są w stanie skutecznie rozwiązywać trapiące je problemy.

Województwo lubuskie obciążone jest różnymi deficytami infrastrukturalnymi, wysokim bezrobociem, słabymi tradycjami przedsiębiorczości, a także stosunkowo niskim poziomem wzajemnego zaufania i współpracy,

ważne jest, aby móc rozwijać różne formy aktywizacji społeczno-zawodowej. Ekonomia społeczna daje wiele możliwości w tym zakresie, m.in.:

- wspiera trwałą aktywizację oraz integrację społeczną i zawodową osób, którym wyjątkowo trudno dotychczas było wejść na rynek pracy;
- tworzy nowe miejsca pracy otwarte dla osób niepełnosprawnych, długotrwale bezrobotnych, bezdomnych, opuszczających zakłady karne oraz osób o niskich kwalifikacjach;
- daje podstawy do rozwoju kapitału społecznego, relacji, kontaktów, ponieważ interakcje podejmowane pomiędzy ludźmi i instytucjami sprzyjają podejmowaniu wspólnych działań, które mobilizują lokalne zasoby;
- stwarza warunki do udziału w ważnych sprawach społeczno-gospodarczych danych społeczności lokalnych dla osób i grup, również tych wykluczonych;
- może pozytywnie wpływać na wzrost dostępności usług społecznie użytecznych, np. w zakresie usług opiekuńczych, ochrony zdrowia, edukacji, kultury, mieszkalnictwa, usług komunalnych.

Zadania te mogą być realizowane przez podmioty ekonomii społecznej, które stanowią ważny element wspierający publiczne instytucje zatrudnienia oraz jednostki pomocy społecznej w działaniach reintegracyjnych wobec osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Na terenie województwa lubuskiego funkcjonują centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, spółdzielnie socjalne, fundacje, stowarzyszenia, spółdzielnie pracy, spółdzielnie inwalidów i osób niewidomych, warsztaty terapii zajęciowej oraz zakłady pracy chronionej. Podmioty te działają od dawna, ale nie są zbyt liczne i charakteryzują się słabą kondycją.

Województwo lubuskie aktualnie jest na etapie tworzenia i usprawniania systemu koordynacji i współpracy podmiotów ekonomii społecznej oraz instytucji otoczenia. W ramach tworzonej infrastruktury wsparcia od 1 marca 2013 r. działają ośrodki wsparcia ekonomii społecznej w subregionie zielonogórskim oraz gorzowskim. Od 2008 r. funkcjonuje również Partnerstwo na rzecz ekonomii społecznej, w ramach którego działa Rada Programowa Partnerstwa na rzecz Ekonomii Społecznej, realizująca zadania o charakterze konsultacyjnym, monitorującym i inicjującym działania podejmowane w województwie w zakresie ekonomii społecznej. Za koordynację działań na rzecz sektora ekonomii społecznej w regionie odpowiada Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze.

V. CELE WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU POLITYKI SPOŁECZNEJ

CEL GŁÓWNY

Zmniejszenie skali ubóstwa mieszkańców województwa lubuskiego

Cel szczegółowy 1: Zapobieganie wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży

Dzieci i młodzież szczególnie narażone są na zjawisko dziedziczenia bierności, bezradności, uzależnienia od pomocy społecznej. Dla zmniejszenia obszarów wykluczenia społecznego należy już dziś, z myślą o przyszłych pokoleniach, podejmować działania zaradcze, które wskażą dzieciom i młodzieży ze środowisk zagrożonych wykluczeniem, nowe perspektywy na przyszłość, rozbudzą ich pasję i pozwolą odkryć własny potencjał. Żyjąca w ubóstwie rodzina, to pod wieloma względami niesprzyjające środowisko socjalizacyjne. Skutkiem różnych niedoborów może być zagrożony rozwój biologiczny, intelektualny, społeczny i kulturalny dzieci. Jednym z wymiarów życia w biedzie jest niepewność, poczucie braku perspektyw, lęki i obawy o codzienność, jakie towarzyszą dorosłym członkom rodziny, a czego świadkiem, obserwatorem i uczestnikiem jest dziecko.

Młodzież wypadająca z systemu edukacji skazuje siebie na gorsze warunki życia w stosunku do rówieśników. Przerwywając kształcenie młodzi ludzie sami siebie pozbawiają szansy na uzyskanie pożądaných kwalifikacji zawodowych, a to implikuje ich słabszą pozycję na rynku pracy. Bardzo trudno jest takim osobom powrócić na ścieżkę edukacyjną z powodu braku motywacji oraz negatywnego nastawienia środowiska szkolnego. Młodzi ludzie, u których nie zostały rozbudzone ambicje, bardzo szybko kończą swoją edukację, poprzestają na niskich kwalifikacjach, co z kolei przekłada się na ich bardzo słabą pozycję na rynku pracy i w przyszłości niski status ekonomiczny. W konsekwencji narażeni są na mniej korzystne warunki w zatrudnieniu, częściej też tracą pracę i stają się potencjalnymi klientami pomocy społecznej.

Działania:

- Wspieranie działań zapewniających podstawową pomoc materialną i rzeczową dla dzieci i młodzieży szkolnej z rodzin ubogich.
- Ułatwienie dostępu do poradni psychologiczno-pedagogicznej.
- Prowadzenie działań na rzecz rozwoju instytucjonalnej pozarodzinnej opieki nad dziećmi w wieku od 0 do 3 lat oraz placówek wychowania przedszkolnego.
- Wspieranie przedsięwzięć zapobiegających wykluczeniu społecznemu młodzieży przedwcześnie kończącej naukę.
- Podejmowanie i promowanie przedsięwzięć na rzecz rodzin wielodzietnych.
- Zapewnianie opieki nad dziećmi i młodzieżą szkolną z rodzin ubogich oraz zagrożonych patologią społeczną, w tym poprzez organizację działań wypoczynkowych.

Efekty:

- Zmniejszenie różnic w poziomie życia dzieci i młodzieży.
- Umożliwienie rodzicom podejmowanie pracy zawodowej.
- Zwiększenie efektywności udzielanej pomocy.
- Rozbudzenie potrzeb i aspiracji edukacyjnych oraz życiowych dzieci i młodzieży.

Cel szczegółowy 2: Doskonalenie systemu wsparcia dla osób starszych

Postępujące zmiany społeczno–ekonomiczne, coraz szybszy postęp techniczno–informatyczny, wzrost stopy życiowej ludności, rozwój i osiągnięcia medycyny, przyczyniają się do wydłużenia życia ludzkiego. Konsekwencją tego jest szybszy wzrost liczby osób w podeszłym wieku. Wzrastający udział osób starzejących się i starych (powyżej 65. roku życia) stwarza konieczność zainteresowania się właśnie tą grupą osób. Jednocześnie w zbyt małym stopniu jest dostrzegany potencjał tej grupy społecznej. Stworzenie odpowiedniego systemu wsparcia osób starszych, adekwatnego do lokalnych uwarunkowań ekonomicznych i społecznych, z pewnością pozwoli na pełne wykorzystanie zasobów doświadczenia między innymi zawodowego i społecznego, jakimi one dysponują.

Polityka społeczna powinna służyć budowaniu pozytywnego wizerunku seniorów w społeczeństwie, poprawie ich statusu społecznego oraz dostępności do dóbr kultury i życia społecznego we wszelkich jego sferach. Pozwoli to na prowadzenie aktywnego i niezależnego życia przez wszystkie te osoby, które mają taką chęć i możliwości. Poza aktywizacją społeczną, konieczne jest również promowanie wolontariatu, jako alternatywnej dla pracy formy aktywności umożliwiającej zaangażowanie w życie społeczności, przynoszącej satysfakcję oraz poczucie bycia potrzebnym. Osoba starsza nie tylko potrzebuje wsparcia, ale oferując bądź świadcząc pomoc, wiedzą i doświadczeniem może służyć innym. Stawarza to podstawę do budowania płaszczyzny współpracy międzypokoleniowej. Zasadnicze znaczenie w procesie edukacji dla dobrego przeżywania starości ma motywowanie ludzi do aktywności: tak fizycznej, jak i intelektualnej. W związku z tym, iż przemija dawny model spędzania starości przy licznej rodzinie, w gronie dzieci i wnuków, coraz częściej ludzie starsi realizują swoje potrzeby w grupach pozarodzinnych, w podobnym wieku, o podobnych zainteresowaniach jak: kluby seniora czy uniwersytety trzeciego wieku. Rozwój takich grup jest nowością współczesności, w której starsi mają więcej wolnego czasu i mniej obowiązków rodzinnych niż pokolenie ich rodziców, czy dziadków. Sprzyjanie tworzeniu organizacji działających na rzecz osób starszych jest alternatywą dla pełnowartościowego uczestnictwa seniorów w życiu społecznym, umożliwi im samorealizację poprzez rozwój zainteresowań i tym samym pozwala uniknąć samotności.

Działania:

- Inspirowanie samorządów lokalnych oraz innych podmiotów do tworzenia kompleksowego systemu wsparcia osób starszych.
- Podejmowanie działań na rzecz zwiększenia dostępności i jakości opieki zdrowotnej osób starszych.

- Wspieranie usług środowiskowych i instytucjonalnych świadczonych na rzecz osób starszych zagrożonych ubóstwem i społeczną marginalizacją.
- Wspieranie rozwoju aktywności społecznej i zawodowej seniorów.

Efekty:

- Udoskonalenie systemu wsparcia osób starszych w miejscu zamieszkania.
- Rozwój różnorodnych form usług opiekuńczych.
- Zwiększenie aktywności społecznej seniorów.
- Zwiększenie liczby podmiotów działających na rzecz aktywności społecznej oraz rehabilitacji osób starszych.

Cel szczegółowy 3: Poprawa jakości usług świadczonych na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz wykluczonych społecznie

Rosnąca skala problemów, związanych z bezrobociem, spowodowanym restrukturyzacją przemysłu sprawia, że istniejące instytucje odpowiedzialne za wsparcie rodzin i osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej nie zawsze są w stanie w pełni odpowiedzieć na zapotrzebowanie społeczne i zagwarantować właściwy zakres oraz poziom świadczeń. W związku z tym koniecznym wydaje się wsparcie instytucji pomocy społecznej działających w ramach sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego. Skala problemów sprawia, że istniejące instytucje odpowiedzialne za wsparcie rodzin i osób w sytuacjach trudnych, nie zawsze są w stanie w pełni odpowiedzieć na zapotrzebowanie społeczne i zagwarantować właściwy zakres oraz poziom świadczeń. Kumulacja negatywnych zjawisk, takich jak długotrwałe bezrobocie, skrajne ubóstwo i bezdomność powoduje konieczność wdrożenia nowych i bardziej skutecznych instrumentów, które byłyby dostosowane do poprawy sytuacji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Ponadto wzrastający udział ludności w wieku poprodukcyjnym powoduje wzrost obaw w zakresie zabezpieczeń w sferze społecznej i leczniczej ale otwiera również pewien zakres działań, które możemy nazwać procesem dostosowawczym do zmieniających się potrzeb mieszkańców regionu.

Ważny element wspierający publiczne instytucje zatrudnienia oraz jednostki pomocy społecznej w działaniach reintegracyjnych wobec osób zagrożonych wykluczeniem społecznym stanowią podmioty ekonomii społecznej. Główne kierunki ich działania to produkcja i świadczenie różnorodnych usług społecznych oraz tworzenie miejsc pracy integrujących i pomagających w zatrudnieniu grup o najsłabszej pozycji na rynku pracy. Ich obszar działania obejmuje bardzo szeroki zakres, między innymi: ochronę socjalną, usługi społeczne, zdrowie, usługi finansowe, ubezpieczenia, produkcję rolną, sprawy konsumenckie, rzemiosło, mieszkalnictwo, szkolenia, edukację, kulturę, sport i rozrywkę.

Działania:

- Wspieranie rozwoju mieszkalnictwa społecznego oraz przeciwdziałanie i rozwiązywanie problemu bezdomności.
- Wspieranie przedsięwzięć w zakresie integracji społecznej osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka.

- Wspieranie sieci współpracy w zakresie rozwoju środowiskowych oraz instytucjonalnych form pomocy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz wykluczonych społecznie.
- Prowadzenie badań społecznych, mających na celu identyfikowanie grup zagrożonych wykluczeniem społecznym i wykluczonych społecznie.
- Analiza potrzeb w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej osób wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Wspieranie działań promujących wdrożenie nowych narzędzi włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa.
- Organizowanie i prowadzenie regionalnych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej.
- Rozwijanie współpracy między służbami zatrudnienia a instytucjami pomocy społecznej w zakresie wspierania osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz wykluczonych społecznie.
- Organizowanie kształcenia, w tym prowadzenie publicznych szkół służb społecznych oraz szkolenia zawodowego kadr pomocy społecznej.

Efekty:

- Powszechna dostępność infrastruktury użyteczności publicznej dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz wykluczonych społecznie.
- Podniesienie kwalifikacji zawodowych i umiejętności kadr pomocy społecznej.
- Podniesienie jakości usług świadczonych przez kadrę pomocy społecznej.
- Zwiększenie udziału podmiotów III sektora oraz podmiotów ekonomii społecznej działających na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz wykluczonych społecznie.

Cel szczegółowy 4: Wspieranie osób i rodzin w przezwyciężeniu trudnej sytuacji życiowej

Wykluczenie społeczne jest powiązane w sposób istotny z występowaniem ubóstwa. Polega ono na niepodejmowaniu zwyczajowej i społecznie akceptowanej drogi życiowej lub wypadaniu z niej. Zjawisko to dotyczy osób, rodzin, młodzieży, grup ludności, które żyją w ubóstwie materialnym, nie zostały wyposażone w kapitał życiowy umożliwiający im normalną pozycję społeczną, odpowiedni poziom kwalifikacji, wejście na rynek pracy lub założenie rodziny, co dodatkowo utrudnia dostosowywanie się do zmieniających się warunków społecznych i ekonomicznych.

Zubożenie znacznej części społeczeństwa należy do najpoważniejszych kwestii społecznych województwa lubuskiego. Podstawowe źródło utrzymania rodzin ubogich stanowią przede wszystkim świadczenia społeczne, w tym z pomocy społecznej. Zwiększającemu się zapotrzebowaniu na świadczenia i usługi pomocy społecznej nie towarzyszy realny wzrost wydatków na ich zabezpieczenie.

Postępujące zubożenie sprzyja postawom bierności, apatii, zaniku aktywności społecznej i zawodowej. Nierealnym staje się dążenie pomocy społecznej do usamodzielniania życiowego osób i rodzin. Bezpieczeństwo socjalne realizują przez organy administracji rządowej, jednostki samorządu terytorialnego czy organizacje pozarządowe. Podejmowane działania skierowane zostaną do rodzin wielodzietnych, niepełnych, samotnych

kobiet w ciąży, osób starszych, samotnych, bezdomnych, osób przewlekle chorych oraz osób z zaburzeniami psychicznymi, jak również osób znajdujących się w sytuacjach kryzysowych.

Działania:

- Zwiększanie dostępności do materialnych i rzeczowych form pomocy dla rodzin ubogich.
- Wspieranie działań zapewniających opiekę kobietom w ciąży, rodzinom niepełnym, osobom bezdomnym oraz osobom znajdującym się w sytuacjach kryzysowych.
- Podejmowanie działań zmierzających do życiowego usamodzielnienia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz osób wykluczonych społecznie.
- Wspieranie działań w zakresie zapewniania odpowiedniego systemu wsparcia dla osób przewlekle chorych oraz osób z zaburzeniami psychicznymi, w tym również ich rodzin.
- Inicjowanie i wspieranie działań zapewniających ochronę i bezpieczeństwo mieszkańców.
- Promocja aktywności zawodowej i społecznej mieszkańców województwa.

Efekty:

- Zapewnienie kompleksowego wsparcia osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym.
- Zmniejszenie zagrożenia wykluczeniem społecznym.
- Zwiększenie szansy na powrót osób wykluczonych do życia w społeczeństwie.

Cel szczegółowy 5: Rozwój społeczeństwa obywatelskiego

Spółeczeństwo obywatelskie przynosi wiele korzyści, ma wpływ na życie obywateli i rozwija w nich ważne cechy, dzięki którym mogą aktywnie uczestniczyć w życiu społecznym. Istotą społeczeństwa obywatelskiego jest zdolność do samodzielnego organizowania się w celu realizacji potrzeb. Ilość i charakter grup działających w ramach społeczeństwa obywatelskiego stanowią ujęcie strukturalne trzeciego sektora. Organizacje pozarządowe są zakładane przez obywateli, którzy chcą rozwiązać wspólnie jakiś problem. Dlatego najlepiej znają potrzeby swoich społeczności. Działają w dużym stopniu w oparciu o bezinteresowne zaangażowanie swoich członków lub wolontariuszy. Dysponują bowiem szeregiem specyficznych dla siebie atutów: czasem i energią osób dobrowolnie i bezinteresownie angażujących się w ich prace (wolontariuszy), rozległą wiedzą o lokalnych potrzebach, lepszym kontaktem z tymi, którzy szukają u nich pomocy.

Celem realizacji działań będzie pobudzenie aktywności społecznej, przyczyniające się do budowania kapitału społecznego, którego znaczenie będzie zasadnicze dla procesu zbiorowego uczenia się i nabywania umiejętności specyficznych dla danego środowiska lokalnego. Aktywność społeczna przejawia się m.in. przez uczestnictwo mieszkańców danego obszaru w działaniach podejmowanych przez organizacje pozarządowe. Wspieranie rozwoju tego typu organizacji jest zatem istotne z uwagi na budowanie lokalnej więzi i powstawanie inicjatyw społecznych. Działania prowadzone z udziałem bądź z inicjatyw społeczności lokalnej mają większą siłę oddziaływania na poziomie danej społeczności, przez co charakteryzują się większą efektywnością. Wsparcie

działań podejmowanych przez organizacje pozarządowe i społeczne może zwiększyć zdolności innowacyjne społeczności lokalnej i umożliwić efektywne działania grupowe.

Działania:

- Wspieranie działalności organizacji pozarządowych w zakresie rozwoju wolontariatu.
- Rozwój sieci wsparcia ekonomii społecznej podejmującej działania w obszarze społecznych usług użyteczności publicznej w zakresie integracji i aktywizacji społecznej oraz zabezpieczenia społecznego.
- Wspieranie działań zapewniających bezpłatne poradnictwo specjalistyczne w szczególności osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym oraz wykluczonych społecznie.
- Podejmowanie działań zmierzających do zwiększenia świadomości obywatelskiej, promocji aktywności na niwie społecznej i partycypacji osób oraz wspólnot lokalnych.
- Rozwój aktywności i wolontariatu mieszkańców województwa.
- Wspieranie działań na rzecz przestrzegania praw człowieka i tolerancji.
- Realizowanie, promowanie oraz wspieranie działań w zakresie polityki społecznej z zachowaniem równości szans kobiet i mężczyzn.

Efekty:

- Zwiększenie efektywności prowadzonej przy współdziałaniu sektora pozarządowego oraz podmiotów ekonomii społecznej polityki w obszarze pomocy społecznej.
- Pobudzenie aktywności społecznej.
- Dokonanie zmian w świadomości społecznej, uaktywnienie społeczne.

VI. SPOSÓB REALIZACJI PROGRAMU, MONITOROWANIE I ZARZĄDZANIE

Działania wynikające z Wojewódzkiego Programu Pomocy Społecznej mają na celu podejmowanie przedsięwzięć na rzecz mieszkańców województwa lubuskiego zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem zapewniając im odpowiednie wsparcie umożliwiające przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych oraz godne warunki życia.

Program będą realizowały samorządy terytorialne i ich jednostki organizacyjne, instytucje, podmioty zobligowane do podejmowania działań w tym zakresie oraz organizacje pozarządowe. W imieniu samorządu województwa zadania wynikające z wojewódzkiego programu zrealizuje Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze.

Cele zostaną zrealizowane w formie pracy ciągłej przez cały okres realizacji Programu, a zadania z niego wynikające będą finansowane z wykorzystaniem wielu źródeł.

Program będzie raz w roku monitorowany w formie rocznego sprawozdania, stanowiącego integralną część sprawozdawczą ze Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2014-2020.